Q - 154 365

Слова аб палку Ігаравым

ДВБ

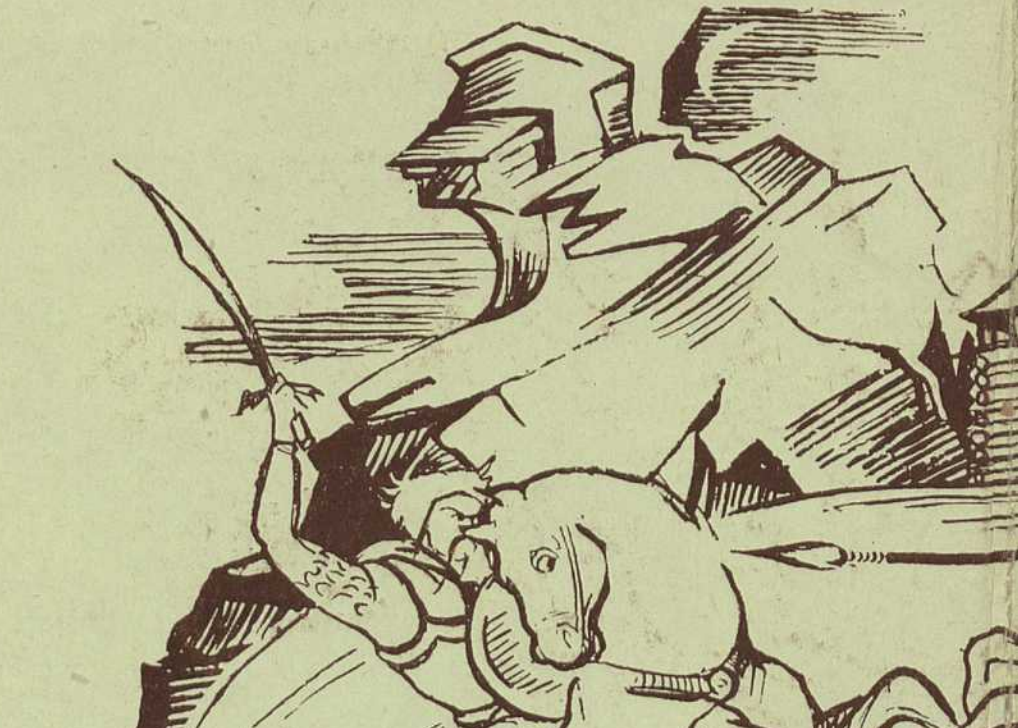

СЛОВО О ПЛЪКУ ИГОРЕВѢ ИГОРЯ СЫНА СВЯТЪСЛАВЛЯ ВНУКА ОЛЬГОВА

МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА

а-154365
С-48

СЛОВА АБ ПАЛКУ ІГАРАВЫМ

41812

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСІ
МЕНСК ★ 1938

1964 г.

Афармленне мастака Б. І. Мешачка
Штамп для вокладкі І. Ш. Кантаровіч

2009

ВЯЛІКІ ПОМНІК СУСВЕТНАГА МАСТАЦТВА

Праф. М. Дабрынін

(ДА 750-ГОДДЗЯ «СЛОВА АБ ПАЛКУ ІГАРАВЫМ»)

У былінным гераічным эпасе рускага народу найбольш поўна і маляўніча адлюстравана барацьба Русі за сваю самастойнасць і незалежнасць. Вобразы рускіх багатыроў—Ільі Мурамца, Дабрыні Нікіціча, Алёшы Паповіча і іншыя—надзвычай яскрава адлюстроўваюць адносіны шырокіх народных мас да карэнных пытанняў жыцця ў старажытнасці. А. М. Горкі надзвычай правільна сфармуляваў думку пра адносіны народнай паэзіі да рэчаіснасці, да гісторыі. «Ад глыбокай старажытнасці фальклор неадступна і своеасабліва спадарожнічае гісторыі. У яго свая думка пра дзейнасць Людовіка XI, Івана Грознага, і гэтая думка рэзка адрозніваецца ад ацэнак гісторыі, напісаной спецыялістамі, якія не вельмі цікавіліся пытаннямі аб тым, што іменна ўносіла ў жыццё працоўнага народу барацьба манархаў з феадаламі»[1]). М. Горкі сцвярджае, што «сапраўдную гісторыю працоўнага народу нельга ведаць, не ведаючы вуснай народнай творчасці, якая безупынна і пэўна ўплывала на стварэнне такіх буйнейшых твораў кніжнай літаратуры, як, напрыклад, «Фауст», «Прыгоды барона Мюнхгаузена», «Гарганцюа і Пантагруэль», «Тыль Уленшпігель» дэ Костэра, «Вызвалены Праме-

---

[1]) М. Горкі. Совецкая літаратура. М. 1934, стар. 19.

тэй» Шэлі і шмат іншых» [2]). Гэтая думка настолькі глыбокая, што павінна стаць метадалагічным прынцыпам пры аналізе гісторыка-літаратурных фактаў.

Нам вядома, што ў творах фальклора адлюстраваліся спадзяванні і погляды народныя, якія павінны былі сказацца і на тых творах пісьменства, на якія ўплываў фальклор. Так яно і ёсць. Якраз таксама як у рускім гераічным эпасе адлюстраваліся лепшыя рысы народу, стварыліся стойкія, мужныя, гераічныя характары, так і ў звязаных з эпасам творах пісьменства адлюстравалася гераічнае мінулае нашага народу. Гэта асабліва правільна ў адносінах да помнікаў старажытнасці той пары, калі не было яшчэ глыбокага разрыву паміж фальклорам і пісьменствам.

З помнікаў пісьменства, найбольш цесна звязаных з фальклорам і найбольш яскрава адлюстроўваючых гераічную барацьбу рускага народу, з'яўляецца «Слова аб палку Ігаравым».

Знешняя гісторыя помніка

Цаніцель літаратуры і збіральнік старых помнікаў пісьменства граф Мусін-Пушкін у 1795 г. набыў у Яраслаўлі рукапісны зборнік. У ім аказаліся: 1) «Книга глаголемая Гранаграфъ» (хранограф), 2) «Временник, еже нарицается летописаніе Русскихъ Князей и земля Рускыя», 3) «Сказаніе о Индіи богатой», 4) «Синагрипъ Царь Адоров, ИнаDливскія страны», 5) «Слово о плъку Игореве, Игоря Святъславля, внука Ольгова», 6) «Деяніе прежнихъ временъ храбрыхъ человекъ о бръзости, и о силе, и о храбрости», 7) «Сказаніе о Филипате, и о Максиме, и о храбрости ихъ», 8) «Аще думно есь слышати о свадебе Девгееве, и о изъхыщеніи Стратиговне». Іншымі словамі кажучы, зборнік уключаў хранограф, рускі летапіс,

[2]) М. Горкі. Савецкая літаратура. М. 1934, стар. 19.

сказанне аб Індыі багатай (сярэдневяковую утопію), аповесць аб «Акире премудром», «Слово о полку Игореве» і «Девгениево деяние».

Цікавы зборнік быў уключан Мусіным-Пушкіным у яго маскоўскую бібліятэку, а са «Слова аб палку Ігаравым» была зроблена копія для Екацерыны II, якая (копія) захавалася да нашага часу. Задумаўшы выдаць зборнік, Мусін-Пушкін запрасіў у якасці памочнікаў Бантыш-Каменскага і Маліноўскага, якія прачыталі «Слова», зрабілі пераклад і падрыхтавалі выданне. У 1800 годзе ён вышаў пад такім загалоўкам: «Ироическая повесть о походе на половцев удельного князя Новгорода Северского Игоря Святославича, писанная старинным русским языком в исходе XII столетия с переложением на употребляемое ныне наречие», Масква, у Сенатарскай друкарні, 1800.

У 1812 годзе, у час прыходу французаў у Маскву, бібліятэка Мусіна-Пушкіна згарэла і разам з ёю загінуў арыгінал, з якога знімалася копія для Екацерыны і рабілася выданне 1800 года.

Такім чынам мы не маем нават таго рукапіснага экземпляра, які быў у распараджэнні Мусіна-Пушкіна і які, як мяркуюць даследчыкі, быў не аўтарскім арыгіналам, не рукапісам XII ст., а пазнейшым спіскам XV—XVI ст. Не гледзячы на гэта, страта спіска Мусіна-Пушкіна з'яўляецца вялікай стратай, бо ніякія выданні не могуць замяніць яго.

Рад даследчыкаў справядліва дапускаюць, што страчаны спісак быў напісан у Пскоўскай вобласці і на ім адбіліся рысы пскоўскага дыялекта: «луци» заместа «лучи», «шызый» заместа «сизый» і г. д. Выданне Мусіна-Пушкіна і копія Екацерыны з'яўляюцца тымі тэкстамі, з якіх пачалося вывучэнне. Але з тае прычыны, што навука ў той час была вельмі маладая і метады яе вывучэння былі даволі слабыя, то ў выданне 1800 г. укралася вельмі многа памылак, цёмных месц, няяснасцей, скажэнняў. Акад. А. Орлоў указвае на дапушчаныя першымі выдаўцамі памылкі. Напрыклад, у пунктуацыі,

надрукавана: «Долго. (кропка) Ночь меркнет». А трэба: «Долго ночь меркнет». Надрукавана: «сведоми къ мети», з перакладам «в цель стрелять знающи», а трэба «сведоми къмети», г. зн. спрактыкаваныя воіны.

Або, напрыклад, надрукаванае ў выглядзе чатырох слоў: «мужа име ся», з перакладам «мы-де сами», у сапраўднасці ёсць адно слова, значыць: «мужаемся» і г. д. (Гл. ак. А. Орлоў, Старажытная руская літаратура XVI—XVII ст. М. Л. 1937, стар. 123—126.) Наступным пакаленнем вучоных, аж да нашых дзён, удалося шмат што аднавіць, зразумець сапраўдны тэкст і сэнс помніка. Цікавасць да «Слова аб палку Ігаравым», гэтага найвялікшага паэтычнага твора сусветнай літаратуры, не аслабляецца на працягу больш за сто гадоў. У выніку гэтага з'явілася багацейшая крытычная літаратура, агляд і аналіз якой станавіў-бы сабой выключную цікавасць.

Змест „Слова аб палку Ігаравым“

Пачынаецца «Слова» ўступам, у якім аўтар звяртаецца да чытача з прапановай сказаць старынным складам воінскіх аповесцей або старымі словамі ратных аповесцей аб паходзе Ігаравым, Ігара Святаславіча. Але як спяваць гэтую песню? Спяваць яе аўтар хоча, апіраючыся на дзею гэтага часу, а «не па замышленню Баянаву». Гэты стары вешчы пясняр, калі збіраўся тварыць, «то расцякаўся думкаю па дрэву, шэрым воўкам па зямлі, шызым арлом пад аблакамі». Ён ускідваў свае вешчыя пярсты на жывыя струны, і яны самі князям славу ракаталі.

Аўтар прakланяецца перад паэтычнай сілай, перад фантазіяй вешчага Баяна, але ў аснову свайго твора ён хоча пакласці сапраўдную гістарычную падзею. Далей аўтар расказвае аб тым, як Ігар, набраўшыся баявога духу, павёў свае храбрыя палкі на палавецкую зямлю за зямлю рускую. У гэты час здарылася сонечнае зацменне,

але яно не спыніла Ігара. Паглядзеўшы на сонца, ён сказаў дружыне сваёй: «Браты і дружына! Лепей ужо забітым быць, чым паланёным быць. Сядзем, браты, на сваіх борзых коней, ды паглядзім сінята Дона». Палкае жаданне паглядзець Дона вялікага засланіла яму азнаку: «Хачу, сказаў ён, кап'ё праламіць на канцы поля Палавецкага; з вамі, рускія, хачу галаву сваю злажыць або напіцца шлемам з Дона». Ізноў аўтар успамінае Баяна, кажучы аб тым, як-бы той апеў паход Ігара, яго храбрыя палкі.

Цікавы прыём адступлення яшчэ яскравей адцяняе паэтычныя прыёмы, талент Баяна і аўтара і пракланенне апошняга перад першым. Ігар чакае свайго брата Всевалада. «І казаў яму буйны тур Всевалад: «Адзін (ты ў мяне) брат, адзін свет светлы (у мяне) ты, Ігар! Абодва мы Святаславічы. Сядлай, брат, сваіх борзых коней, а мае ўжо гатовы, асядланы даўно ля Курска. А мае куране—выпрабаваныя ўдальцы: пеленалі іх пад гукі (ваенных труб), калыхалі пад шлемамі, карміліі кончыкамі коп'яў; дарогі ім вядомы, яры ім знаёмы; лукі ў іх нацягнуты; калчаны адкрыты, шаблі адточаны, а самі скачуць, як шэрыя ваўкі ў стэпе, шукаючы сабе гонару, а князю славы». Ігар ступае ў залатое стрэмя і едзе па чыстаму стэпу. Уся прырода прадказвае яму няшчасце, «ужо бяда яго гоніць птушак па дубах; ваўкі навальніцу навываюць па ярах; арлы клёкатам на косці звяроў клічуць; лісіцы брэшуць на чырвоныя шчыты». Але рускія далёка зайшлі ў стэп, што аўтар адзначае рэфрэнам: «О, Руская земле! уже за шеломянемъ еси!» (О, Руская зямля, ужо за курганам ты!). У пятніцу раніцой патапталі яны паганыя палкі палавецкія і, «рассыпаўшыся стрэламі па стэпу, захапілі багатую здабычу. У стэпе асталіся начаваць». «Дрэмле ў стэпе храбрае гняздо Олега. Далёка заляцела яно!» На другі дзень зноў зацменне, «чорныя хмары з мора ідуць, хочуць закрыць чатыры сонца, а ў іх бліскаюць сінія маланкі. Быць грому вялікаму! Ісці дажджу стрэламі з Дона вялікага!» Здзіўляючая па сваёй сіле паэтычная карціна, прадказваючая пагібель Ігарава войска і яго спадвіжнікаў.

У прыродзе адчуваецца бяда, паражэнне няўхільна, але выйсця няма. Адсюль туга, смутак, непазбыўны сум. Лірызм аўтара праступае надзвычай выразна, ды ён і не скрывае свайго настрою. «Зямля гудзе, рэкі мутна цякуць, пыл поле пакрывае. Сцягі гавораць: полаўцы ідуць ад Дона і ад мора; і з усіх бакоў рускія палкі абступілі». Рысуючы карціну сутычкі рускіх з полаўцамі, аўтар маляўніча паказвае храбрасць і непер싸можнасць ярага тура Всевалада, які да таго захапляўся барацьбой, што ўсё забываў, «гонар і жыццё, і горад Чэрнігаў, бацькаўскі залаты прастол і сваёй мілай супругі, красуні Глебаўны, любоў і ласку!» Пераходзячы да карціны паражэння Ігара, аўтар адцяняе сумныя вынікі паходу Ігара ўспамінам усобіц рускіх князёў. «Тады пры Олегу Гарыславічу засяваліся і раслі усобіцамі, гінулі здабыткі Дажджбожага ўнука; у княжых раздорах век людскі скарачаўся. Тады па Рускай зямлі рэдка аратыя перакліканіся, але часта крумкачы каркалі, трупы паміж сабой дзелячы; а галкі сваю гутарку гаварылі, жадаючы ляцець на корм. То было ў тыя баі і ў тыя паходы, але такога бою не чувана».

Далей ідзе цікавейшая паэтычная карціна бітвы. «Чорная зямля пад капытамі касцямі была засеяна і кроўю паліта: горам узышлі яны на Рускай зямлі... Біліся дзень, біліся другі, на трэці дзень к поўдню палі сцягі Ігаравы. Тут браты разлучыліся на беразе быстрай Каялы; тут крывавага віна не хапіла; тут пір скончылі храбрыя рускія: сватоў напаілі і самі паляглі за зямлю Рускую. Нікне трава ад жаласці, і дрэва са смуткам да зямлі нахілілася».

«Вось ужо, браты, невясёлы час прышоў, пустыня ўжо сілу прыкрыла!» Далей ідзе карціна вынікаў паражэння Ігара—нелады паміж князямі, якія губілі рускую зямлю, аслабляючы яе і адкрываючы вароты полаўцам. Смутак узмоцнен плачам княжых жонак. «Ужо нам сваіх мілых мужоў ні мысляй памысліць, ні думаю здумаць, ні вачамі ўбачыць, а золата і срэбра зусім (на сабе) не нашываць». І застагнаў, браты, Кіеў ад смутку, а Чэрнігаў ад нягод.

Туга разлілася па ўсёй Рускай зямлі, смутак глыбокі пацёк сярод зямлі Рускай». Так глыбока лірычна, эмацыянальна перадае аўтар свае перажыванні з поваду паражэння Ігара. Затым падзеі з палавецкага стэпу пераносяцца ў Кіеў. Сувяззю служыць разважанне аўтара пра перамогу вялікага князя Святаслава над полаўцамі. Звініць слава Святаслава, дакараючы Ігара, «што пагрузіў багацце на дно Каялы, ракі палавецкай. Тут Ігар князь перасеў з сядла залатога ў сядло раба. Засумавалі па гарадах сцены, а вясёласць панікла».

Далей дзея пераносіцца ў Кіеў. Вялікі Кіеўскі князь Святаслаў сніць смутны сон у Кіеве на горах: «У гэтую ноч, казаў ён, з вечара надзявалі мяне на цясовым ложку чорным пакрывалам; чэрпалі мне сіняе віно, змешанае з горыччу; сыпалі мне на грудзі парожнымі калчанамі паганых іназемцаў буйны жэмчуг і лашчылі мяне. Ужо дошкі ў маім златаверхім цераму без князька. Усю ноч з вечара шэрыя вораны каркалі ля Плеснеска; на лузе былі лясныя змеі і паўзлі да сіняга мора».

Баяры растлумачваюць Святаславу яго сон, кажучы аб тым, што гора розум паланіла, што два сокалы зляцелі з бацькаўскага залатога прастола. Гэтым сокалам шаблямі крыллі падрэзаны і самі яны аблытаны сілкамі жалезнымі. Тады вялікі Святаслаў выраніў залатое слова, са слязамі змяшанае. У залатым слове Святаслаў дакарае Ігара і Всевалада за іх сепаратнае выступленне, за іх жаданне адным падзяліць славу і затым заклікае рускіх князёў пастаяць за зямлю рускую, за раны Ігара. Святаслаў звяртаецца да Рурыка і Давіда, да Галіцкага Яраслава Осмомысла, да Рамана, Мстыслава, Інгвара, Всевалада і ўсіх трох Мстыславічаў і г. д.

«О, стагнаць рускай зямлі, успамінаючы былы час і былых князёў! Таго старога Владзіміра нельга было прыгваздзіць да гор кіеўскіх». Далей ідзе плач Яраслаўны, жонкі Ігара, якая звяртаецца з дакорам і заклікам да ветру, сонца, Дняпра, дапамагчы яе мужу, яго войску, знемагаючым у стэпе. Пасля плачу паказана карціна

ўцёку Ігара з палону, яго прабыванне ў стэпе, пагоня полаўцаў і разважанні Гзы з Канчаком пра ўцякацтва Ігара. «Князя Ігара няма! Клікнуў. Загудзела зямля, зашумела трава, шатры палавецкія закалыхаліся. А Ігар князь паскакаў гарнастаем да камыша і белым гогалем на ваду. Кінуўся на борзага каня і саскочыў з яго белым воўкам». Так аўтар паказвае ўцёкі Ігара, якога Данец «калыхаў на хвалях, пасцілаў яму залатую траву на сваіх сярэбраных берагах, апранаў яго цёплымі туманамі пад засенню зялёнага дрэва; пільнаваў яго гогалем на вадзе; чайкамі на плынях; чарнядзьмі на вятрах».

Полаўцы арганізуюць пагоню за Ігарам. «Па сляду Ігараву едзе Гза з Канчаком». Кажа Гза Канчаку: «Калі сокал (г. зн. Ігар) да гнязда ляціць, сакалёнка (г. зн. сына Ігара Уладзіміра) мы расстраляем сваімі залачонымі стрэламі». Кажа Канчак Гзе: «Калі сокал да гнязда ляціць, сакалёнка мы аблытаем прыгожай дзяўчынай». І сказаў Гза Канчаку: «Калі мы аблытаем яго прыгожай дзяўчынай, то ў нас не будзе сакалёнка, ні ў нас прыгожай дзяўчыны, і пачнуць нас птушкі біць у полі Палавецкім».

Далей аўтар паказвае радасць зямлі рускай з поваду звароту Ігара з палону і канчае абвяшчэннем славы князям і дружыне, якія вядуць «барацьбу за хрысціян супроць паганых палкоў! Князям слава і дружыне!»

Такі кароткі змест «Слова».

„Слова аб палку Ігаравым“ і сучаснасць

«Слова аб палку Ігаравым» належыць да тых помнікаў старой рускай літаратуры, якія да нашых дзён захоўваюць сваё эстэтычнае значэнне. Яно дарагое нам не толькі як яркі гістарычны помнік, не толькі як твор, які раскрывае нам інтарэсы, погляды, густы XII стагоддзя, але як вялікая мастацкая каштоўнасць; яно не толькі сродак

пазнання навакольнай рэчаіснасці, але і велізарная мастацкая каштоўнасць. Мастацкія вартасці твора кідаюцца ў вочы. Сучаснага чытача хвалюе сіла вобразнай мовы, глыбіня і шырыня гістарычнага абагульнення, выразнасць і яснасць кампазіцыі, маляўнічасць і рэльефнасць вобразаў, цудоўная музычнасць, глыбіня і маляўнічасць пейзажа і г. д. Эстэтычнае ўражанне, якое робяць на сучаснага чытача гэтыя элементы ў паасобку, павялічваецца ў многа раз дзякуючы таму, што «Слова» становіць сабой арганічнае адзінства, асаблівы свет, дзе ўсё законамерна, усё псіхалагічна апраўдана.

У вядомай музычнай апрацоўцы А. П. Барадзіна «Слова» жыве як опера «Князь Ігар» на сцэне савецкіх тэатраў. Першы раз опера Барадзіна была пастаўлена 23 кастрычніка 1890 года на сцэне Марыінскага опернага тэатра ў Пецербургу. У Маскве ў Вялікім тэатры яна ішла першы раз 19 студзеня 1898 года. Усякі, хто слухаў гэтую оперу, мае магчымасць меркаваць, наколькі моцнае ўражанне робіць «Слова аб палку Ігаравым» у музычнай апрацоўцы Барадзіна. Тут мы назіраем адзінства, калі музычны тэкст твора атрымлівае адпаведную музыку кампазітара.

У заключэнне падкрэслім яшчэ раз аб'ектыўны сэнс гэтага твора. Незалежна ад імкнення і сімпатый аўтара, яно з'яўляецца прыгожым помнікам, адлюстроўваючым барацьбу рускага народу за сваю культуру, сваю самастойнасць і незалежнасць. Яно паказвала, у чым слабасць рускіх, і вучыла іх перамагаць гэтыя слабасці; яно асуджала сепаратызм і заклікала да аб'яднання; яно падкрэслівала пагібельнасць раздораў, што цяжка адзываліся на народных масах, якія ўрэшце і з'яўляліся творцамі гісторыі. З гэтага пункту гледжання «Слова аб палку Ігаравым» з'яўляецца геніяльным народным творам, геніяльным творам рускага народу. Гэта выключны твор, і мы, не баючыся пераўвелічэння, скажам: «Слова аб палку Ігаравым» не толькі вялікі помнік рускай літаратуры, але гэта найвялікшы твор сусветнай літаратуры, сусветнага мастацтва.

ўцёку Ігара з палону, яго прабыванне ў стэпе, пагоня полаўцаў і разважанні Гзы з Канчаком пра ўцякацтва Ігара. «Князя Ігара няма! Клікнуў. Загудзела зямля, зашумела трава, шатры палавецкія закалыхаліся. А Ігар князь паскакаў гарнастаем да камыша і белым гогалем на ваду. Кінуўся на борзага каня і саскочыў з яго белым воўкам». Так аўтар паказвае ўцёкі Ігара, якога Данец «калыхаў на хвалях, пасцілаў яму залатую траву на сваіх сярэбраных берагах, апранаў яго цёплымі туманамі пад засенню зялёнага дрэва; пільнаваў яго гогалем на вадзе; чайкамі на плынях; чарнядзьмі на вятрах».

Полаўцы арганізуюць пагоню за Ігарам. «Па сляду Ігараву едзе Гза з Канчаком». Кажа Гза Канчаку: «Калі сокал (г. зн. Ігар) да гнязда ляціць, сакалёнка (г. зн. сына Ігара Уладзіміра) мы расстраляем сваімі залачонымі стрэламі». Кажа Канчак Гзе: «Калі сокал да гнязда ляціць, сакалёнка мы аблытаем прыгожай дзяўчынай». І сказаў Гза Канчаку: «Калі мы аблытаем яго прыгожай дзяўчынай, то ў нас не будзе сакалёнка, ні ў нас прыгожай дзяўчыны, і пачнуць нас птушкі біць у полі Палавецкім».

Далей аўтар паказвае радасць зямлі рускай з повада звароту Ігара з палону і канчае абвяшчэннем славы князям і дружыне, якія вядуць «барацьбу за хрысціян супроць паганых палкоў! Князям слава і дружыне!»

Такі кароткі змест «Слова».

„Слова аб палку Ігаравым“ і сучаснасць

«Слова аб палку Ігаравым» належыць да тых помнікаў старой рускай літаратуры, якія да нашых дзён захоўваюць сваё эстэтычнае значэнне. Яно дарагое нам не толькі як яркі гістарычны помнік, не толькі як твор, які раскрывае нам інтарэсы, погляды, густы XII стагоддзя, але як вялікая мастацкая каштоўнасць; яно не толькі сродак

пазнання навакольнай рэчаіснасці, але і велізарная мастацкая каштоўнасць. Мастацкія вартасці твора кідаюцца ў вочы. Сучаснага чытача хвалюе сіла вобразнай мовы, глыбіня і шырыня гістарычнага абагульнення, выразнасць і яснасць кампазіцыі, маляўнічасць і рэльефнасць вобразаў, цудоўная музычнасць, глыбіня і маляўнічасць пейзажа і г. д. Эстэтычнае ўражанне, якое робяць на сучаснага чытача гэтыя элементы ў паасобку, павялічваецца ў многа раз дзякуючы таму, што «Слова» становіць сабой арганічнае адзінства, асаблівы свет, дзе ўсё законамерна, усё псіхалагічна апраўдана.

У вядомай музычнай апрацоўцы А. П. Барадзіна «Слова» жыве як опера «Князь Ігар» на сцэне савецкіх тэатраў. Першы раз опера Барадзіна была пастаўлена 23 кастрычніка 1890 года на сцэне Марыінскага опернага тэатра ў Пецярбургу. У Маскве ў Вялікім тэатры яна ішла першы раз 19 студзеня 1898 года. Усякі, хто слухаў гэтую оперу, мае магчымасць меркаваць, наколькі моцнае ўражанне робіць «Слова аб палку Ігаравым» у музычнай апрацоўцы Барадзіна. Тут мы назіраем адзінства, калі музычны тэкст твора атрымлівае адпаведную музыку кампазітара.

У заключэнне падкрэслім яшчэ раз аб'ектыўны сэнс гэтага твора. Незалежна ад імкнення і сімпатый аўтара, яно з'яўляецца прыгожым помнікам, адлюстроўваючым барацьбу рускага народу за сваю культуру, сваю самастойнасць і незалежнасць. Яно паказвала, у чым слабасць рускіх, і вучыла іх перамагаць гэтыя слабасці; яно асуджала сепаратызм і заклікала да аб'яднання; яно падкрэслівала пагібельнасць раздораў, што цяжка адзываліся на народных масах, якія ўрэшце і з'яўляліся творцамі гісторыі. З гэтага пункту гледжання «Слова аб палку Ігаравым» з'яўляецца геніяльным народным творам, геніяльным творам рускага народу. Гэта выключны твор, і мы, не баючыся пераўвелічэння, скажам: «Слова аб палку Ігаравым» не толькі вялікі помнік рускай літаратуры, але гэта найвялікшы твор сусветнай літаратуры, сусветнага мастацтва.

СЛОВО О ПЛЪКУ ИГОРЕВѢ ИГОРЯ СЫНА СВЯТЪСЛАВЛЯ ВНУКА ОЛЬГОВА

ДРЕВНЕ-РУССКИЙ ТЕКСТ

Слово о походе Игоревом, Игоря, сына Святославова, внука Олегова

Перевод
С. Шамбинаго
и В. Ржиги

Не лепо ли ны бяшеть, братіе, начяти старыми словесы трудныхъ повестій о плъку Игореве, Игоря Святъславлича! Начати же ся тъй песни по былинамь сего времени, а не по замышленію Бояню. Боянъ бо вещій, аще кому хотяше песнь творити, то растекашется мыслію по древу, серымъ влъкомъ по земли, шызымъ орломъ подъ облакы. Помняшеть бо рече първыхъ временъ усобіце. Тогда пущашеть десять соколовь на стадо лебедей; который дотечаше, та преди песнь пояше старому Ярославу, храброму Мстиславу, иже зареза Редедю предъ плъкы касожьскыми, красному Романови Святъславличю. Боянъ же, братіе, не десять соколовь на стадо лебедей пущаше, нъ своя вещіа пръсты на живая струны въскладаше; они же сами княземъ славу рокотаху.

Почнемъ же, братіе, повесть сію отъ стараго Владимера до нынешняго Игоря, иже истягну умь крепостію своею и поостри сердца своего мужествомъ, наплънився ратнаго духа, наведе своя храбрыя плъкы на землю Половецкую за землю Рускую.

Тогда Игорь възре на светлое солнце и виде отъ него тьмою вся своя воя прикрыты. И рече Игорь къ дружине своей: «Братіе и дружино! луцежь бы потяту быти, неже полонену быти; а всядемъ, братіе, на свои бръзыя комони, да позримъ синего Дону». Спала князю умь полони и жалость ему знаменіе заступи искусити Дону великаго. «Хощу бо, рече, копіе приломити конець поля половец-

---

Текст «Слова» печатается по 1-му изданию 1800 года.

Не следовало ли бы нам, братья, начать старыми словами ратных повестей о походе Игоревом, Игоря Святославича. Начаться же той песни по деяньям сего времени, а не по замышлению Боянову. Ведь Боян вещий,если кому хотел песнь творить, то растекался мыслью по дереву, серым волком по земле, сизым орлом под облаками. Вспоминал, говорил, прежних времен усобицы. Тогда пускал десять соколов на стадо лебедей: какую догонял, та первая песнь запевала старому Ярославу, храброму Мстиславу, который зарезал Редедю пред полками касожскими, прекрасному Роману Святославичу. Боян же, братья, не десять соколов на стадо лебедей пускал, но свои вещие персты на живые струны возлагал, и они сами князьям славу рокотали.

Начнем же, братья, повесть эту от старого Владимира до нынешнего Игоря, который стянул ум крепостью своей и изострил сердца своего мужеством; наполнившись ратного духа, навел свои храбрые полки на землю Половецкую за землю Русскую.

Тогда Игорь взглянул на светлое солнце и увидел: от него тьмою все его воины покрыты. И сказал Игорь дружине своей: «Братья и дружина! Лучше уж убитым быть, чем полоненным быть. Сядем, братья, на своих борзых коней, да посмотрим синего Дона».

Пыл князю ум полонил, и жажда ему знаменье заслонила— отведать Дона великого. «Хочу, сказал, копье преломить на конце поля Половецкого; с вами, русские, хочу голову свою сложить, либо напиться шлемом из Дона».

Беларускае Педуніверсітэта
Ін. 41812
БІБЛІЯТЭКА

каго; съ вами, русици, хощу главу свою приложити, а любо испити шеломомь Дону».

О! Бояне, соловію стараго времени, абы ты сіа плъкы ущекоталъ, скача, славію, по мыслену древу, летая умомъ подъ облакы, свивая славы обаполы сего времени, рища въ тропу Трояню чресъ поля на горы! Пети было песнь Игореви того внуку: «Не буря соколы занесе чрезъ поля шырокая; галици стады бежать къ Дону великому». Чили въспети было вещей Бояне, Велесовь внуче: «Комони ржуть за Сулою, звенить слава въ Кыеве»...

Трубы трубять въ Новеграде, стоять стязи въ Путивле; Игорь ждетъ мила брата Всеволода. И рече ему буй туръ Всеволодъ: «Одинъ братъ, одинъ светъ светлый ты, Игорю, оба есве Святъславличя! Седлай, брате, свои бръзыи комони, а мои ти готови, оседлани у Курьска напереди. А мои ти куряни сведоми къмети: подъ трубами повити, подъ шеломы възлелеяни, конецъ копія въскръмлени; пути имь ведоми, яругы имъ знаеми, луци у нихъ напряжени, тули отворени, сабли изъострени; сами скачють, акы серыи влъци въ поле, ищучи себе чти, а князю славы. Тогда въступи Игорь князь въ златъ стремень, и поеха по чистому полю. Солнце ему тъмою путь заступаше; нощь стонущи ему грозою птичь убуди; свистъ зверинъ въста близъ. Дивъ кличетъ връху древа, велитъ послушати земли незнаеме, Влъзе, и Поморію, и Посулію, и Сурожу, и Корсуню, и тебе, Тъмутороканьскый блъванъ! А половци неготовами дорогами побегоша къ Дону великому; крычатъ телегы полунощы, рци, лебеди роспужени. Игорь къ Дону вои ведетъ. Уже бо беды его пасетъ птиць по дубію; влъци грозу въсрожатъ по яругамъ; орли клектомъ на кости звери зовутъ; лисици брешутъ на чръленыя щиты. О, Руская земле! уже за шеломянемъ еси!

Длъго ночь мркнет. Заря светъ запалила, мъгла поля покрыла; щекотъ славій успе, говоръ галичь убудися. Русичи великая поля чрьлеными щиты прегородиша, ищучи себе чти, а князю славы.

О, Боян, соловей старого времени, если бы ты эти полки воспел, скача, соловей, по мысленному дереву, летая умом под облаками, свивая в славе обе стороны этого времени, мчась во след Троянов через поля на горы! Петь надо было песнь Игорю его внуку (так): «Не буря соколов занесла за поля широкие; (не) галки стадами бегут к Дону великому»... Или (так) воспеть надо было, вещий Боян, Велесов внук: «Кони ржут за Сулою, звенит слава в Киеве»...

Трубы трубят в Новгороде, стоят стяги в Путивле; Игорь ждет милого брата Всеволода. И говорил ему буйный тур Всеволод:

«Один брат, один свет светлый ты, Игорь! Оба мы Святославичи. Седлай, брат, своих борзых коней, а мои ведь готовы, оседланы у Курска впереди. А мои ведь куряне опытные витязи: под трубами повиты, под шлемами укачаны, концем копья вскормлены; дороги им известны, овраги им знакомы; луки у них натянуты, колчаны открыты, сабли отточены; сами рыщут словно серые волки в поле, ища себе чести, а князю славы».

Тогда вступил Игорь князь в золотое стремя и поехал по чистому полю. Солнце ему тьмою путь закрывало; ночь, стоня ему грозою, птиц разбудила; свист зверей поднялся вблизи; Див кличет на вершине дерева, велит послушать земле незнаемой, Волге, и Поморью, и Посулью, и Сурожу, и Корсуню, и тебе, Тмутараканский идол! А половцы неторными дорогами побежали к Дону великому: скрипят телеги полуночью, словно лебеди распуганные. Игорь к Дону войско ведет. Уже Беда его гонит птиц по дубам; волки грозу навывают по оврагам; орлы клектом на кости зверей зовут; лисицы лают на красные щиты. О, Русская земля, уже за курганом ты!

Долго ночь тянется. Заря свет заронила, мгла поля покрыла; щекот соловьиный уснул, говор галочий пробудился. Русские—широкие поля красными щитами перегородили, ища себе чести, а князю славы.

Инв. 1953. 154365.

Съ заранія въ пяткъ потопташа поганыя плъки половецкыя; и рассушясь стрелами по полю, помчаша красныя девкы половецкыя, а съ ними злато, и паволокы, и драгыя оксамиты. Орьтъмами и япончицами и кожухы начашя мосты мостити по болотомъ и грязивымъ местомъ, и всякыми узорочьи половецкыми. Чрьленъ стягъ, бела хорюговь, чрьлена чолка, сребрено стружіе храброму Святъславличю. Дремлетъ въ поле Ольгово хороброе гнездо. Далече залетело! Не было оно обиде порождено, ни соколу, ни кречету, ни тебе, чръный воронъ, поганый половчине! Гза бежитъ серымъ влъкомъ, Кончакъ ему следъ править къ Дону великому.

Другаго дни велми рано кровавыя зори светъ поведаютъ; чръныя тучя съ моря идуть, хотятъ прикрыти четыре солнца, а въ нихъ трепещуть синіи млъніи. Быти грому великому! Итти дождю стрелами съ Дону великаго! Ту ся копіемъ приламати, ту ся саблямъ потручяти о шеломы половецкыя, на реце на Каяле, у Дону великаго. О, Руская земле! уже за шеломянемъ еси!

Се ветри, Стрибожи внуци, веютъ съ моря стрелами на храбрыя плъкы Игоревы. Земля тутнетъ, рекы мутно текуть; пороси поля прикрываютъ. Стязи глаголютъ: половци идуть отъ Дона, и отъ моря, и отъ всехъ странъ рускыя плъкы оступиша. Дети бесови кликомъ поля прегородиша, а храбріи русици преградиша чрълеными щиты.

Яръ туре Всеволоде! стоиши на борони, прыщеши на вои стрелами, гремлеши о шеломы мечи харалужными. Камо туръ поскочяше, своимъ златымъ шеломомъ посвечивая, тамо лежатъ поганыя головы половецкыя. Поскепаны саблями калеными шеломы оварьскыя отъ тебе, яръ туре Всеволоде! Кая раны дорога, братіе, забывъ чти и живота, и града Чрънигова, отня злата стола, и своя милыя хоти красныя Глебовны свычая и обычая?

Были вечи Трояни, минула лета Ярославля; были плъцы Олговы, Ольга Святъславличя. Тъй бо Олегъ мечемъ крамолу коваше и стрелы по земли сеяше. Ступаетъ въ златъ стремень въ граде Тьмуторокане. Тъй же звонъ слыша давный великый Ярославль сын

Утром рано в пятницу потоптали они поганые полки половецкие и, рассыпавшись стрелами по степи, помчали красных девок половецких, а с ними золото, паволоки и дорогие аксамиты. Покрывалами, накидками и кожухами стали мосты мостить по болотам и грязным местам, и всякими узорочьями половецкими. Красный стяг с белой хоругвью, красный бунчук на серебряной рукояти—храброму Святославичу! Дремлет в степи Олегово храброе гнездо. Далеко залетело! Не было оно на обиду рождено ни соколу, ни кречету, ни тебе, черный ворон, поганый половчанин! Гза бежит серым волком, Кончак ему путь направляет к Дону великому.

На другой день очень рано кровавые зори рассвет возвещают, черные тучи с моря идут, хотят закрыть четыре солнца, а в них трепещут синие молнии. Быть грому великому! Итти дождю стрелами с Дону великого! Тут копьям преломиться, тут саблям пощербиться о шлемы половецкие на реке на Каяле, у Дона великого. О, Русская земля, уже за курганом ты!

Вот ветры, Стрибожьи внуки, веют с моря стрелами на храбрые полки Игоревы. Земля гудит, реки мутно текут; пыль поля покрывает. Стяги говорят: половцы идут от Дона и от моря; и со всех сторон русские полки обступили. Дети бесовы кликом поля перегородили, а храбрые русские перегородили их красными щитами.

Ярый тур Всеволод! Стоишь ты на обороне, брызжешь на воинов стрелами, гремишь о шлемы мечами харалужными. Куда ты, тур, поскакивал, своим золотым шлемом посвечивая, там лежат поганые головы половецкие. Расколоты саблями калеными шлемы аварские тобою, ярый тур Всеволод! Что тому рана, братья, кто забыл честь и жизнь, и город Чернигов, отцовский золотой престол и своей милой супруги, красавицы Глебовны, любовь и ласку!

Были века Трояновы, миновали года Ярославовы; были походы Олеговы, Олега Святославича. Тот ведь Олег мечом крамолу ко-

Всеволодъ, а Владиміръ по вся утра уши закладаше въ Чернигове. Бориса же Вячеславлича слава на судъ приведе, и на ковылу зелену паполому постла, за обиду Олгову, храбра и млада князя. Съ тоя же Каялы Святоплъкъ полелея отца своего междю угорьскими иноходьцы ко святей Софіи къ Кіеву. Тогда при Олзе Гориславличи сеяшется и растяшеть усобицами, погибашеть жизнь Даждьбожа внука, въ княжихъ крамолахъ веци человекомь скратишась. Тогда по Руской земли ретко ратаеве кикахуть, нъ часто врани граяхуть, трупіа себе деляче; а галици свою речь говоряхуть, хотять полетети на уедіе. То было въ ты рати, и въ ты плъкы, а сицеи рати не слышано.

Съ зараніа до вечера, съ вечера до света летять стрелы каленыя, гримлють сабли о шеломы, трещать копіа харалужныя въ поле незнаеме, среди земли Половецкыи. Чрьна земля подь копыты костьми была посеяна, а кровію польяна; тугою взыдоша по Руской земли.

Что ми шумить, что ми звенить далече рано предъ зорями? Игорь плъкы заворочаетъ, жаль бо ему мила брата Всеволода. Бишася день, бишася другый: третьяго дни къ полуднію падоша стязи Игоревы. Ту ся брата разлучиста на брезе быстрой Каялы; ту кроваваго вина не доста; ту пиръ докончаша храбріи русичи: сваты попоиша, а сами полегоша за землю Рускую. Ничить трава жалощами, а древо съ тугою къ земли преклонилось.

Уже бо, братіе, не веселая година въстала, уже пустыни силу прикрыла! Въстала Обида въ силахъ Дажьбожа внука, вступила девою на землю Трояню, въсплескала лебедиными крылы на синемъ море у Дону; плещучи, упуди жирня времена. Усобица княземъ на поганыя погыбе, рекоста бо братъ брату: «се мое, а то мое же». И начяша князи про малое «се великое» млъвити, а сами на себе крамолу ковати. А поганіи съ всехъ странъ прихождаху съ победами на землю Рускую. О! далече зайде соколъ, птиць бья къ морю! А Игорева храбраго плъку не кресити!

За нимъ кликну Карна, и Жля поскочи по Руской земли, смагу мычючи въ пламяне розе. Жены рускія въсплакашась, аркучи:

вал и стрелы по земле сеял. Вступает он в золотое стремя в городе Тмутаракани, а тот звон слышал давний—великий Ярославов сын Всеволод, а Владимир каждое утро уши зажимал в Чернигове. Бориса же Вячеславича похвальба на суд привела, и на ковыль зеленую погребальный покров постлала за обиду Олегову, храброго и молодого князя. С той же Каялы Святополк повез отца своего между угорскими иноходцами ко святой Софии в Киев. Тогда при Олеге Гориславиче засевалось и росло усобицами, гибло достояние Даждьбожьего внука: в княжьих раздорах век людской сокращался. Тогда по Русской земле редко пахари перекликались, но часто вóроны каркали, трупы между собой поделяя; а галки свою речь говорили, желая лететь на корм. То было в те бои и в те походы, но такого боя не слыхано.

С утра до вечера, с вечера до рассвета летят стрелы каленые, гремят сабли о шлемы, трещат копья харалужные в степи незнаемой, среди земли Половецкой. Черная земля под копытами костями была посеяна и кровью полита; горем взошли они по Русской земле.

Что мне шумит, что мне звенит издалека рано перед зарею? Игорь полки поворачивает: жаль ведь ему милого брата Всеволода. Бились день, бились другой, на третий день к полудню пали стяги Игоревы. Тут братья разлучились на берегу быстрой Каялы; тут кровавого вина не хватило; тут пир докончили храбрые русские: сватов напоили, и сами полегли за землю Русскую. Никнет трава от жалости, и дерево с печалью к земле приклонилось.

Вот уж, братья, невеселая пора настала, уже пустыня силу покрыла! Встала Обида в полках Даждьбожьего внука, вступила девой на землю Троянову, восплескала лебедиными крыльями на синем море у Дона; плескаясь, прогнала счастливые времена. Борьба князей против поганых прекратилась, ибо говорил брат брату: «Это мое и то мое же». И начали князья про малое «вот великое» говорить, и сами на себя крамолу ковать. А поганые со всех сторон

«Уже намъ своихъ милыхъ ладъ ни мыслію смыслити, ни думою сдумати, ни очима съглядати, а злата и сребра ни мало того потрепати». А въстона бо, братіе, Кіевъ тугою, а Черниговъ напастьми. Тоска разліяся по Руской земли, печаль жирна тече средь земли Руской. А князи сами на себе крамолу коваху; а поганіи сами победами нарищуще на Рускую землю, емляху дань по беле отъ двора.

Тіи бо два храбрая Святъславлича, Игорь и Всеволодъ, уже лжу убудиста которою. Ту бяше успилъ отецъ ихъ Святъславь грозный великый кіевскый грозою. Бяшеть притрепеталъ своими сильными плъкы и харалужными мечи; наступи на землю Половецкую; притопта хлъми и яругы; взмути реки и озеры; иссуши потоки и болота. А поганаго Кобяка изъ луку моря отъ железныхъ великихъ плъковъ половецкихъ, яко вихръ, выторже: и падеся Кобякъ въ граде Кіеве, въ гридници Святъславли. Ту немци и венедици, ту греци и морава поютъ славу Святъславлю, кають князя Игоря, иже погрузи жиръ во дне Каялы, рекы половецкія, рускаго злата насыпаша. Ту Игорь князь, выседе изъ седла злата, а въ седло кощіево. Уныша бо градомъ забралы, а веселіе пониче.

А Святъславъ мутенъ сонъ виде въ Кіеве на горахъ. «Си ночь съ вечера одевахуть мя, рече, чръною паполомою на кровати тисове; чрьпахуть ми синее вино съ трудомь смешено; сыпахуть ми тъщими тулы поганыхъ тльковинъ великый женчюгь на лоно, и неговахуть мя. Уже дъскы без кнеса въ моемъ тереме златовръсемъ. Всю нощь съ вечера бусови врани възграяху у Плесньска на болони, беша дебри Кисани и несошася къ синему морю».

И ркоша бояре князю: «Уже, княже, туга умь полонила: се бо два сокола слетеста съ отня стола злата поискати града Тьмутороканя, а любо испити шеломомь Дону. Уже соколома крильца припешали поганыхъ саблями, а самою опуташа въ путины железны. Темно бо бе въ тъ день: два солнца померкоста, оба багряная стлъпа погасоста, и съ нима молодая месяца, Олег и Святъславъ,

приходили с победами на землю Русскую. О, далеко зашел сокол, птиц избивая,—к морю! А Игорева храброго полка не воскресить!

Вслед ему крикнула Карина, и Желя поскакала по Русской земле, погребальный огонь разбрасывая в пламенном роге. Жены русские восплакались, причитая: «Уже нам своих милых мужей ни мыслию помыслить, ни думою сдумать, ни очами увидеть, а золота и серебра совсем (на себе) не нашивать». И застонал, братья, Киев от печали, а Чернигов от напастей. Тоска разлилась по Русской земле, печаль глубокая потекла средь земли Русской. А князья сами на себя крамолу ковали, а поганые сами, с победами рыская по Русской земле, брали дань по белке со двора.

Эти два храбрые Святославича, Игорь и Всеволод, уже распрю пробудили враждою. Ее было усыпил отец их Святослав грозный, великий киевский, грозою; было навел он трепет своими сильными полками и харалужными мечами, наступил на землю Половецкую; притоптал холмы и овраги; возмутил реки и озера; иссушил потоки и болота. А поганого Кобяка из лукоморья, из железных великих полков половецких словно вихрь исторгнул: и пал Кобяк в городе Киеве, в гриднице Святославовой. Тут немцы и венециане, тут греки и морава поют славу Святославову, корят князя Игоря, что погрузил богатство на дно Каялы, реки половецкой. Русского золота насыпали. Тут Игорь князь пересел из седла золотого в седло раба. Приуныли по городам стены, а веселье поникло.

А Святослав смутный сон видел в Киеве на горах. «В эту ночь с вечера одевали меня, говорил, черным покрывалом на кровати тисовой; черпали мне синее вино с горем смешанное; сыпали мне пустыми колчанами поганых иноземцев крупный жемчуг на грудь и ласкали меня. Уже доски без князька в моем тереме златоверхом. Всю ночь с вечера серые вороны каркали у Плеснеска на лугу, были из дебри Кисановой и неслись к синему морю».

И сказали бояре князю: «Уже, князь, горе ум полонило: вот два сокола слетели с отцовского престола золотого, поискать города Тмутаракани, а либо напиться шлемом из Дона. Уже соколам кры-

тъмою ся поволокоста и въ море погрузиста, и великое буйство подаста Хинови. На реце на Каяле тьма светъ покрыла: по Руской земли прострошася половци, аки пардуже гнездо Уже снесеся хула на хвалу; уже тресну нужда на волю; уже връжеся Дивъ на землю. Се бо готскія красныя девы въспеша на брезе синему морю, звоня рускымъ златомъ; поютъ время Бусово, лелеютъ месть Шароканю. А мы уже, дружина, жадни веселія».

Тогда великый Святъславъ изрони злато слово съ слезами смешено, и рече: «О, моя сыновчя Игорю и Всеволоде! Рано еста начала Половецкую землю мечи цвелити, а себе славы искати; нъ нечестно одолесте, нечестно бо кровь поганую проліясте. Ваю храбрая сердца въ жестоцемъ харалузе скована, а въ буести закалена. Се ли створисте моей сребреней седине! А уже не вижду власти сильнаго и богатаго и многовоя брата моего Ярослава съ черниговьскими былями, съ могуты и съ татраны, и съ шельбиры, и съ топчакы, и съ ревугы, и съ ольберы: тіи бо бес щитовь съ засапожникы кликомъ плъкы побеждаютъ, звонячи въ прадеднюю славу. Нъ рекосте: «мужаимеся сами, преднюю славу сами похитимъ, а заднюю си[4] сами поделимъ!» А чи диво ся, братіе, стару помолодити? Коли соколъ въ мытехъ бываетъ, высоко птицъ възбиваетъ, не дастъ гнезда своего въ обиду. Нъ се зло: княже ми непособіе. На ниче ся годины обратиша. Се у Римъ кричатъ подъ саблями половецкыми, а Володимиръ подъ ранами. Туга и тоска сыну Глебову!

Великый княже Всеволоде! не мыслію ль ти прилетети издалеча, отня злата стола поблюсти? Ты бо можеши Волгу веслы раскропити, а Донъ шеломы выльяти! Аже бы ты былъ, то была бы чага по ногате, а кощей по резане. Ты бы можеши посуху живыми шереширы стреляти, удалыми сыны Глебовы.

Ты, буй Рюриче и Давыде! Не ваю ли злаченые шеломы по крови плаваша? Не ваю ли храбрая дружина рыкаютъ акы тури, ранены саблями калеными, на поле незнаеме? Вступита, господи-

лышки подрезали поганых саблями, а самих их опутали силками железными. Темно было в тот день: два солнца померкли, оба багряные столпа погасли, и с ними оба молодых месяца, Олег и Святослав, тьмою заволоклись и в море погрузились и великую дерзость придали поганым. На реке на Каяле тьма свет покрыла, по Русской земле простерлись половцы, словно барсово гнездо. Уже покрыл позор славу; уже разразилось насилье над волей; уже низвергся Див на землю. Вот ведь готские красавицы девы запели на берегу синего моря, позванивая русским золотом: воспевают время Бусово, лелеют месть Шаруканову. А мы, дружина, уже лишены веселья».

Тогда великий Святослав изронил золотое слово, со слезами смешанное, и сказал: «О, мои сыновцы Игорь и Всеволод! Рано начали вы Половецкую землю мечами в слезы вгонять, а себе славы искать; но бесславно одолели, бесславно ведь кровь поганых пролили. Ваши храбрые сердца из твердого харалуга выкованы и в отваге закалены. А что сотворили вы моей серебряной седине! И уже не вижу я мощи сильного, богатого и воинственного брата моего Ярослава с черниговскими боярами, с вождями и с татранами, и с шельбирами, и с топчаками, и с ревугами, и с ольберами: эти ведь без щитов, с засапожниками, кликом полки побеждают, звоня прадедовской славой. Но вы сказали: «станем одни мужаться, будущую славу одни захватим, а минувшую одни поделим!» А разве диво, братья, старому помолодеть? Когда сокол в мыте бывает, высоко птиц взбивает, не даст гнезда своего в обиду. Но вот зло: княжая мне непомога. Наизнанку времена перевернулись. Вот в Римове кричат под саблями половецкими, а Владимир под ранами. Горе и тоска сыну Глебову!

Великий князь Всеволод! Не думаешь ли ты прилететь издалека—отцовский золотой престол поблюсти? Ты ведь можешь Волгу веслами разбрызгать и Дон шлемами вылить! Если бы ты был, то была бы рабыня по ногате, а раб по резани. Ты ведь можешь посуху живыми шереширами стрелять, удалыми сынами Глебовыми.

на, въ златъ стремень за обиду сего времени, за землю Рускую, за раны Игоревы, буего Святъславлича!

Галичкы Осмомысле Ярославе! высоко седиши на своемъ златокованнемъ столе, подперъ горы угорьскыи своими железными плъки, заступивъ королеви путь, затворивъ Дунаю ворота, меча бремены чрезъ облакы, суды рядя до Дуная. Грозы твоя по землямъ текутъ; отворяеши Кіеву врата; стреляеши съ отня злата стола салтани за землями. Стреляй, господине, Кончака, поганаго кощея, за землю Рускую, за раны Игоревы, буего Святъславлича!

А ты, буй Романе и Мстиславе! храбрая мысль носитъ вашъ умъ на дело. Высоко плаваеши на дело въ буести, яко соколъ на ветрехъ ширяяся, хотя птицю въ буйстве одолети. Суть бо уваю железныи папорзи подъ шеломы латинскими. Теми тресну земля, и многи страны, Хинова, Литва, Ятвязи, Деремела и половци сулици своя повръгоша, а главы своя подклониша подъ тыи мечи харалужныи. Нъ уже, княже, Игорю утрпе солнцю светъ, а древо не бологомъ листвіе срони. По Рсі и по Сули гради поделиша. А Игорева храбраго плъку не кресити! Донъ ти, княже, кличетъ, и зоветь князи на победу. Олговичи, храбрыи князи, доспели на брань.

Инъгварь и Всеволодъ, и вси три Мстиславичи, не худа гнезда шестокрилци! не победными ль жребіи собе власти расхытисте? Кое ваши златыи шеломы и сулицы ляцкіи и щиты? Загородите полю ворота своими острыми стрелами за землю Рускую, за раны Игоревы, буего Святъславлича!

Уже бо Сула не течетъ сребреными струями къ граду Переяславлю, и Двина болотомъ течетъ онымъ грознымъ полочаномъ подъ кликомъ поганыхъ. Единъ же Изяславъ, сынъ Васильковъ, позвони своими острыми мечи о шеломы литовскія, притрепа славу деду своему Всеславу, а самъ подъ чрълеными щиты на кроваве траве притрепанъ литовскыми мечи, и с хотию на кровати рекъ: «дружину твою, княже, птиць крилы пріоде, а звери кровь полизаша». Не бысь ту брата Брячяслава, ни другаго Всеволода;

Ты, буйный Рюрик и Давид! Не у вас ли золоченые шлемы по крови плавали? Не у вас ли храбрая дружина рычит словно туры, раненые саблями калеными в степи незнаемой? Вступите, господа, в золотое стремя за обиду сего времени, за землю Русскую, за раны Игоревы, буйного Святославича!

Галицкий Осмомысл Ярослав! Высоко сидишь ты на своем златокованном престоле, подпер горы угорские своими железными полками, загородив королю путь, затворив Дунаю ворота, метая тяжести через облака, суды рядя до Дуная. Грозы твои по землям текут; отворяешь ты Киеву ворота, стреляешь с отцовского золотого престола султанов за землями. Стреляй, господин, Кончака, поганого раба, за землю Русскую, за раны Игоревы, буйного Святославича!

А ты, буйный Роман и Мстислав! Храбрая мысль влечет ваш ум на подвиг. Высоко плаваешь ты на подвиг в отваге, словно сокол, по ветру парящий, готовый птицу, буйный, одолеть. У обоих у вас железные нагрудники под шлемами латинскими. От них дрогнула земля и многие страны, Хинова, Литва, Ятвяги, Деремела и половцы копья свои побросали, а головы свои подклонили под те мечи харалужные. Но уже, князь, для Игоря померк солнца свет, а дерево не к добру листву сронило! По Роси и по Суле города поделили. А Игорева храброго полка не воскресить! Дон тебя, князь, кличет и зовет князей на победу. Ольговичи, храбрые князья, готовы к бою.

Ингварь и Всеволод и все трое Мстиславичи, не худого гнезда шестокрыльцы! Не победоносным ли жребием себе волости вы расхитили? К чему ваши золотые шлемы и копья польские и щиты? Загородите степи ворота своими острыми стрелами за землю Русскую, за раны Игоревы, буйного Святославича!

Ведь уже Сула не течет серебряными струями к городу Переяславлю, а Двина болотом течет к тем грозным полочанам под кликом поганых. Один Изяслав, сын Васильков, позвонил своими острыми мечами о шлемы литовские, перебил славу деда своего Всеслава, а сам под красными щитами на кровавой траве был побит

единъ же изрони жемчюжну душу изъ храбра тела, чресъ злато ожереліе. Унылы голоси, пониче веселіе, трубы трубятъ городеньскіи. Ярославе и вси внуци Всеславли! Уже понизите стязи свои, вонзите свои мечи вережени; уже бо выскочисте изъ дедней славы. Вы бо своими крамолами начясте наводити поганыя на землю Рускую, на жизнь Всеславлю; которую бо беше насиліе отъ земли Половецкыи!

На седьмомъ веце Трояни връже Всеславъ жребій о девицю себе любу. Тъй клюками подпръ ся окони и скочи къ граду Кыеву и дотчеся стружіемъ злата стола кіевскаго. Скочи отъ нихъ лютымъ зверемъ. Въ плъночи изъ Белаграда обесися сине мгле, утре же вознзи стрикусы, оттвори врата Новуграду, разшибе славу Ярославу, скочи влъкомъ до Немиги съ Дудутокъ. На Немизе снопы стелютъ головами, молотятъ чепи харалужными, на тоце животъ кладутъ, веютъ душу отъ тела. Немизе кровави брезе не бологомъ бяхуть посеяни, посеяни костьми рускихъ сыновъ. Всеславъ князь людемъ судяше, княземъ грады рядяше, а самъ въ ночь влъкомъ рыскаше: изъ Кыева дорыскаше до куръ Тьмутороканя; великому Хръсови влъкомъ путь прерыскаше. Тому въ Полотске позвониша заутренюю рано у святыя Софеи въ колоколы, а онъ въ Кыеве звонъ слыша. Аще и веща душа въ дръзе теле, нъ часто беды страдаше. Тому вещей Боянъ и пръвое припевку, смысленый, рече: «ни хытру, ни горазду, ни птицю горазду, суда божіа не минути».

О! стонати Руской земли, помянувше пръвую годину и пръвыхъ князей! Того стараго Владиміра нельзе бе пригвоздити къ горамъ кіевскимъ. Сего бо ныне сташа стязи Рюриковы, а друзіи Давидовы; нъ розьно ся имъ хоботы пашутъ, копіа поютъ.

На Дунаи Ярославнынъ гласъ ся слышитъ, зегзицею незнаема рано кычеть: «Полечю, рече, зегзицею по Дунаеви; омочю бебрянъ рукавъ въ Каяле реце, утру князю кровавыя его раны на жестоцемъ его теле». Ярославна рано плачетъ въ Путивле на забрале, аркучи: «О, Ветре, ветрило !Чему, господине, насильно

литовскими мечами, и с милою на кровати сказал: «Дружину твою, князь, птицы крыльями приодели, а звери кровь полизали!» Не было тут ни брата Брячислава, ни другого—Всеслава; один он изронил жемчужную душу из храброго тела через золотое ожерелье. Приуныли голоса, поникло веселье, трубы трубят городенские.

Ярослав и все внуки Всеславовы! Уже склоните стяги свои, вложите свои мечи поврежденные: уже ведь выскочили вы из дедовской славы. Вы ведь своими крамолами стали наводить поганых на землю Русскую, на достояние Всеславово; из-за раздоров ведь явилось насилие от земли Половецкой!

На седьмом веке Трояновом бросил Всеслав жребий о девице, ему милой. Он хитростями подперся на коне и подскочил к городу Киеву и коснулся древком золотого престола киевского. Отскочил от них лютым зверем. В полночь из Белгорода повис он в синем тумане, а на утро, поднявшись, топорами отворил ворота Новгорода, расшиб славу Ярославу. Отскочил волком до Немиги с Дудуток. На Немиге снопы стелют из голов, молотят цепами харалужными, на току жизнь кладут, веют душу от тела. Немиги кровавые берега не добром были засеяны, засеяны костями русских сыновей. Всеслав князь людей судил, князьям города рядил, а сам в ночи волком рыскал: из Киева дорыскивал, до петухов, в Тмутаракань; великому Хорсу волком путь перерыскивал. Ему в Полоцке позвонили к заутрене рано у святой Софии в колокола, а он в Киеве звон слышал. Хоть и вещая душа в храбром теле, но часто от бед страдал он. Ему вещий Боян еще раньше припевку, мудрый, сказал: «Ни хитрому, ни удалому, ни птице удалой суда божьего не миновать!»

О, стонать Русской земле, вспоминая прежнее время и прежних князей! Того старого Владимира нельзя было пригвоздить к горам киевским. Его теперь стали стяги Рюриковыми, а другие Давыдовыми, но врозь у них бунчуки веют, копья поют.

На Дунае Ярославнин голос слышится; кукушкой незнаемой

веешй? Чему мычеши хиновьскыя стрелкы на своею нетрудною крилцю на моея лады вои? Мало ли ти бяшеть горе подъ облакы веяти, лелеючи корабли на сине море? Чему, господине, мое веселіе по ковылію развея?» Ярославна рано плачеть Путивлю городу на забороле, аркучи: «О! Днепре Словутицю! Ты пробилъ еси каменныя горы сквозе землю Половецкую. Ты лелеялъ еси на себе Святославли насады до плъку Кобякова. Възлелей, господине, мою ладу ко мне, абыхъ не слала къ нему слезъ на море рано». Ярославна рано плачеть въ Путивле на забрале, аркучи: «Светлое и тресветлое Слънце! Всемъ тепло и красно еси. Чему, господине, простре горячюю свою лучю на лады вои? Въ поле безводне жаждею имь луци съпряже, тугою имъ тули затче».

Прысну море полунощи; идутъ сморци мьглами. Игореви князю богъ путь кажеть изъ земли Половецкой на землю Рускую, къ отню злату столу. Погасоша вечеру зари. Игорь спитъ, Игорь бдитъ, Игорь мыслію поля меритъ отъ великаго Дону до малаго Донца. Комонь въ полуночи Овлуръ свисну за рекою; велить князю разумети. Князю Игорю не быть! Кликну; стукну земля, въшуме трава, вежи ся половецкіи подвизашася. А Игорь князь поскочи горнастаемъ къ тростію и белымъ гоголемъ на воду. Въвръжеся на бръзъ комонь и скочи с него босымъ влъкомъ. И потече къ лугу Донца, и полете соколомъ подъ мьглами, избивая гуси и лебеди завтроку и обеду и ужине. Коли Игорь соколом полете, тогда Влуръ влъкомъ потече, труся собою студеную росу; претръгоста бо своя бръзая комоня.

Донецъ рече: «Княже Игорю! Не мало ти величія, а Кончаку нелюбія, а Руской земли веселіа» .Игорь рече: «О, Донче! не мало ти величія, лелеявшу князя на влънахъ, стлавшу ему зелену траву на своихъ сребреныхъ брезехъ, одевавшу его теплыми мъглами подъ сенію зелену древу; стрежаше его гоголемъ на воде, чайцами на струяхъ, чрьнядьми на ветрехъ». Не тако ли, рече, река Стугна; худу струю имея, пожръши чужи ручьи и стругы, ростренa къ устью, уношу князю Ростиславу затвори Днепрь

рано кукует: «Полечу, говорит, кукушкой по Дунаю, омочу бобровый рукав в Каяле реке, утру князю кровавые его раны на могучем его теле».

Ярославна рано плачет в Путивле на стене, причитая: «О, Ветер, ветрило! Зачем, господин, бурно веешь? Зачем несешь вражеские стрелы на своих легких крыльях на воинов моего милого? Мало ли тебе было в вышине под облаками веять, качая корабли на синем море? К чему, господин, мое веселие по ковылю ты развел?»

Ярославна рано плачет в Путивле городе на стене, причитая: «О, Днепр Словутич! Ты пробил каменные горы сквозь землю Половецкую! Ты качал на себе Святославовы насады до стана Кобякова. Прикачай, господин, моего милого ко мне, чтобы не посылала к нему слез на море рано!»

Ярославна рано плачет в Путивле на стене, причитая: «Светлое и пресветлое Солнце! Всем тепло и прекрасно ты. Зачем, господин, простерло жгучие свои лучи на воинов милого? В степи безводной жаждою им луки свело, истомою им колчаны заткнуло».

Заплескало море в полночь; идут смерчи мглою. Игорю князю бог путь кажет из земли Половецкой в землю Русскую, к отчему престолу золотому. Погасли вечерние зори. Игорь спит, Игорь не спит, Игорь мыслью степь измеряет от великого Дона до малого Донца. Коня в полночь Овлур свистнул за рекою; велит князю догадаться. Князя Игоря нет! Кликнул. Загудела земля, зашумела трава, шатры половецкие заколыхались. А Игорь князь поскакал горностаем к камышу и белым гоголем на воду. Кинулся на борзого коня и соскочил с него белым волком. И понесся к лугу Донца и полетел соколом под туманами, избивая гусей и лебедей к завтраку, обеду и ужину. Коли Игорь соколом полетел, то Овлур волком понесся, отрясая собой студеную росу: притомили ведь они оба своих борзых коней.

Донец сказал: «Князь Игорь! Не мало тебе величанья, а Кончаку досады, а Русской земле веселья!» Игорь сказал: «О, Донец!

темне березе. Плачется мати Ростиславя по уноши князи Ростиславе: «Уныша цветы жалобою, и древо съ тугою къ земли преклонилось».

А не сорокы втроскоташа, на следу Игореве ездитъ Гза съ Кончакомъ. Тогда врани не граахуть, галици помлъкоша, сорокы не троскоташа, по лозію ползоша только. Дятлове тектомъ путь къ реце кажутъ, соловіи веселыми песьми светъ поведаютъ. Млъвитъ Гза къ Кончакови: «Аже соколъ къ гнезду летитъ, соколича ростреляеве своими злачеными стрелами». Рече Кончакъ ко Гзе: «Аже соколъ къ гнезду летитъ, а ве соколца опутаеве красною девицею». И рече Гза к Кончакови: «Аще его опутаеве красною девицею, ни нама будетъ сокольца, ни нама красны девице, то почнут наю птици бити въ поле Половецком».

Рекъ Боянъ на ходы на Святъславля, песнотворецъ стараго времени Ярославля, Ольгова, коганя: «Хоть и тяжко ти, голове, кроме плечю; зло ти, телу, кроме головы»; Руской земли безъ Игоря. Солнце светится на небесе, Игорь князь въ Руской земли. Девици поютъ на Дунаи, вьются голоси чрезъ море до Кіева. Игорь едетъ по Боричеву къ святей богородици Пирогощей. Страны ради, гради весели.

Певше песнь старымъ княземъ, а потомь молодымъ пети: «Слава Игорю Святъславличю, буй туру Всеволоду, Владиміру Игоревичу. Здрави князи и дружина, побарая за христьяны на поганыя плъки! Княземъ слава а дружине». Аминь.

Не мало тебе величанья, что качал князя на волнах, постилал ему зеленую траву на своих серебряных берегах, одевал его теплыми туманами под сенью зеленого дерева; стерег его гоголем на воде, чайками на струях, чернядьми на ветрах». Не такова-то, говорят, река Стугна; скудную струю имея, поглотив чужие ручьи и потоки, расширяясь к устью, юноше князю Ростиславу затворила Днепр у темного берега. Плачет мать Ростиславова по юноше князе Ростиславе: «Приуныли цветы от жалости и дерево с печали к земле приклонилось».

А не сороки застрекотали: по следу Игореву едет Гза с Кончаком. Тогда вороны не каркали, галки замокли, сороки не стрекотали, по ветвям ползали только. Дятлы стуком путь к реке указывают, соловьи веселыми песнями рассвет возвещают. Говорит Гза Кончаку: «Коли сокол к гнезду летит, соколенка мы расстреляем своими золочеными стрелами». Говорил Кончак Гзе: «Коли сокол к гнезду летит, соколенка мы опутаем красною девицею». И говорил Гза Кончаку: «Если его мы опутаем красной девицей, ни у нас не будет соколенка, ни у нас красной девицы; и почнут нас птицы бить в поле Половецком».

Говорил Боян о походах Святославовых, песнотворец старого времени, Ярославова, Олегова, княжего: «Хоть и тяжко тебе, голове, без плеч, худо тебе, телу, без головы», Русской земле без Игоря. Солнце светится в небе, Игорь князь в Русской земле. Девицы поют на Дунае. Вьются голоса через море до Киева. Игорь едет по Боричеву к святой богородице Пирогощей. Страны рады, города веселы. Спев песню старым князьям, а потом молодым петь: «Слава Игорю Святославичу, буйному туру Всеволоду, Владимиру Игоревичу!» Да здравствуют князья и дружина, ведущие борьбу за христиан с погаными полками! Князьям слава и дружине!

Слова аб палку Ігаравым, Ігара, сына Святаслаўлева, унука Олегава

Пераклаў

Янка Купала

I

Ці не лепей было-б, каб нам, браццяя, пачаць старадаўнымі словы тужліву аповесць аб паходзе Ігаравым, Ігара Святаслаўліча?

Дый пачаціся песні той сягачасным ладам, а не складам Баянавым.

Баян бо чарадзейны, калі каму песню хацеў утварыці, то расцякаўся мысляй па дзераву, воўкам шэрым па полі, арлом сізым пад воблакі.

Помнячы бо, скажам, даўных часаў разруху, выпушчаў дзесяць сокалаў на лебедзяў стада, а якую з іх дагоніваў сокал, тая першая песню пяяла старому Яраславу ці харобраму Імсціславу, што зарэзаў Радзедзю перад войскам касожынскім, або краснаму Раману Святаслаўлічу.

Але, браццяя, Баян жа не сокалаў дзесяць пускаў на лябяжае стада,—ён свае чарадзіўныя пальцы на струны жывыя ўскладываў, а тыя князям самі славу галосілі.

Дык пачанем жа гэтую, браццяя, аповесць ад старага Ўладзіміра да Ігара сягачаснага, што скаваў розум сілай сваёй і навастрыў сваё мужнасцю сэрца; напоўніўся духу барацьбянага і павёў свае войска адважнае на землі Палавецкія за Рускія землі.

II

Тады азірнуўся на светлае сонца Ігар і бачыць пакрытымі цемрай ад сонца ўсіх сваіх вояў. І скажа Ігар тут дружыне сваёй:

«О, браццяя й дружына! лепей-жа быці пасятаму, чым быці ў палоне. Пасядзем-жа, браццяя, на быстрыя коні свае зірнуці на Дон сінявокі».

На вум князю ўспала жаданне, не гледзячы з небаварожбаў, паспытываць Дона вялікага.

«Хачу бо, кажа, дзіву заламаці аб поля канец Палавецкага; з вамі, русіны, хачу сваю голаў злажыці або напіціся шоламам Дона».

О, Баяне, часінаў старых, салавейча! Апяяў-бы ты гэты паход, імкнучы салоўкай па дрэву выдумнаму, духам сягаючы воблакаў, славай звіваючы гэтага часу абедзве паловы. Траянавы сочачы след, цераз поле на горы! Песню спяяў-бы тады для Ігара, унука таго:

«Не сокалаў бура занесла праз поле шырокае,
Галіцаў стады каціліся к Дону вялікаму»...

Або апяяці было, чарадзейны Баяне, Велеса ўнуча:

«Коні іржуць за Сулаю,
Слава звініць у Кіеве,
Трубы трубяць у Ноўгарадзе»...

Сцягі стаяць у Пуціўле, жджэ Ігар мілага брата Усевалада. І скажа яму буй тур Усевалад:

«Адзін брат, адзін свет светлы ты, мой Ігару! Абодва з табой Святаслаўлевы дзеці. Сядлай, браце, быстрыя коні свае, а мае для цябе нагатове ўжо асядланы ўперад ля Курска. А куршчане мае табе ведамы кметы: пад гудамі трубаў радзіліся, пад шоламамі ўзгадаваліся, канцом дзіды ўскормлены; ім шляхі вядомы, ім рыцьвы знаёмы, лукі ў іх нацягнуты, сто стрэл нарыхтована, шаблі навостраны, самі яны імчацца, як шэрыя ваўкі па полі, шукаючы чэсці сабе, а князю славы».

Тады князь Ігар уступіў у залатыя страмёны й паехаў па чыстаму полю. Сонца яму цемнатой заступіла дарогу: ноч, стогнучы грозьбы яму, разбудзіла птушшо, а выццё звярынае ў стады іх збіла; Дзіў кліча паверх лесу, слухаць наказвае зямлі незнаёмай — Волзе, і Памор'ю, і Пасулью, і Суражу, і Карсуню, і табе, тмутараканскі балване!

А полаўцы нецярэбленымі шляхамі к Дону пабеглі вялікаму; толькі калёсы скрыпяць іх апоўначы, маўляў тыя лебедзі спуджаны.

Ігар к Дону войска вядзе.

А ўжо бяда яго пасець птаха па дзераву; ваўкі па ярах нядобрае варожаць; арлы клекатам звяр'ё завуць косці збіраць; лісіцы брэшуць на шчыты бліскучыя.

О, зямля Руская, ты ўжо за рубеж перасягнула!

Доўга ноч танула ў мроку; заранiца досвіт набліжала; імгла поле засланіла; заснуў свергат салавейчы; гоман галічы ўзбудзіўся.

Русіны поле шырокае загарадзілі шчытамі бліскучымі, шукаючы чэсці сабе, а князю славы.

III

З пазаранку ў пятніцу, патаптаўшы паганае войска палавецкае і рассыпаўшыся стрэламі па полі, паімчалі прыгожых дзяўчат палавецкіх, а з імі золата і папоны, і аксаміты дарагія; плашчамі, апоньчамі і кажухамі ды ўсялякімі палавецкімі тканінамі ўзорнымі пачалі масты масціць па балотах і гразкіх мясцах.

Сцяг чырвоны, харугвя белая, чырвоны бунчук, сярэбраная дзіда—Святаслаўлічу Храбраму!

Дрэмле ў полі Олегава гняздо харобрае. Далёка заляцела! Не было яно зроджана ў крыўду ні сокалу, ні крэчату, ні табе, чорны груганe, паганы палаўчанінe!

Гза бяжыць шэрым воўкам, Канчак яму знача след к Дону вялікаму.

На другі дзень вельмі рана крывавыя зоры світ узнімаюць, чорныя хмары з мора ідуць, хочуць прыкрыці два сонцы, а ў хмарах маланкі мігаюцца сінія.

Быці вялікаму грому! Ісці дажджу стрэламі з Дона вялікага! Тут паламаціся дзідам, тут пашчарбаціцца шаблям аб шоламы палавецкія на рэчцы Каяле, ля Дона вялікага.

О, Руская зямля, ты ўжо за рубеж перасягнула!

Вось ветры, Стрыбожыя ўнукі, павеялі стрэламі з мора на храбрае войска Ігарава. Дудніць зямля; рэкі мутна цякуць; порась поле пакрывае; сцягі гамоняць.

Ідуць полаўцы ад Дона і ад мора, і ад усіх старон рускае войска абступілі. Дзеці нячысцікавы клікам поле перагарадзілі, а русіны храбрыя загарадзілі яго шчытамі чырвонымі.

Яр тур Усеваладзе! Стаіш у барацьбе й засыпаеш ты вояў варожых стрэламі, грыміш ты аб шоламы мячамі сталёвымі. Дзе толькі даскочыш, сваім залатым, тур, свецячы шоламам, ляжаць там паганыя галовы палавецкія. Пашчапаны гартоўнымі шаблямі й шоламы аварскія ад цябе, яр тур Усевалодзе!

Якая цана ранам, брацця, таму, хто забыўся пачоту й жыцця, й Чэрнігава горада, забыўся на бацькаўскі стол пасад залаты, на сваю мілую пяшчоту, ясную Глебаўну, на звычай і абычай!

IV

Былі векі Траянавы, прамінуліся леты Яраслаўля. Былі паходы Олегавы, Олега Святаслаўліча: той-бо Олег мечам разруху каваў і стрэлы сеяў па зямлі. Ступае са звонам у стрэмя злачонае ў горадзе Тмутаракані, той звон даўны чуе вялікі Яраслаўлін сын Усевалад, а Уладзімір кожну раніцу затыкаў вушы ў Чэрнігаве. Барыса-ж Вячаслаўліча нядобрая слава на суд прывяла на апошні, і ў зялёным заціnні каяльным божую пасцель паслала за крыўду Олегаву, маладога і храбрага князя. З таей-жа Каял-ракі Яраполк палялеяў між угорскімі інаходамі бацьку свайго да Сафіі святое да Кіева.

Тады пры Олегу Гарыслаўлічу рассяваліся й раслі міжусобіцы. Гібнула жыццё Дажджбожага ўнука; у калатнінах княжевых людзі свой век скарачалі.

Тады на Рускай зямлі рэдка пяяў аратай, але вараннё пакрумквала часта, дзелячы труп'ё між сабою, а галіцы гоман заводзілі свой, на ежу ляцеці збіраючыся.

Было гэта ў бітвы і ў тыя паходы, а гэтакіх бітваў і слухам не чулі!

V.

Ад рання да вечара, ад вечара да світу лятуць стрэлы гартоўныя, грымяць шаблі аб шоламы, трашчаць дзіды сталёвыя ў полі незнаёмым, сярод зямлі Палавецкае. Чорная зямля пад капытамі касцьмі была пасеяна, а крывёю палітая,—туга абышла па Рускай зямлі.

Што там шуміць? Што там звініць далёка рана перад зарою?

Ігар палкі заварочвае: жаль бо яму міла брата Усевалада.

Біліся дзень, біліся другі, трэцяга дня к палудню рухнулі сцягі Ігаравы. Тут два браты разлучыліся на беразе быстрай Каялы. Тут віна крывавага не хапіла, тут баль дакончылі храбрыя русіны: сватоў напаілі, а самі палеглі за Рускую зямлю.

Нікне трава ад жаласці, а дзерава пад тугою к зямлі прыхілілася.

VI

Ужо вось, брацця, невясёлая гадзіна наступіла, ужо пустыня сілу прыкрыла.

Крыўда паўстала ў сілах Дажджбожага ўнука, дзевай узышла на зямлю Траянаву, успляснула крыллем лябяжым на сінім моры, а, плюскаючы ў Доне, спудзіла часіны шчаслівыя.

Князевы міжусобіцы—згуба для нас ад паганых. Казаць стаў брат брату: «гэта маё і тое-ж маё!» І пачалі князі аб малым «гэта вялікае» казаці і самі на сябе загубства каваці. А паганцы з усіх старон набягалі з перамогай на Рускую зямлю.

О! далёка сокал заляцеў, птушак збіваючы,—к мору!

А Ігараву храбраму войску не ўваскроснуці. Па ім загаласіла Карына, і Жэля панеслася па Рускай зямлі, наводзячы смагу людзям у полымі рогу. Заплакалі жоны рускія, галосячы:

«Ужо нам сваіх мужоў мілых ні мысляй памысліць. ні думай

падумаць, ні вочмі сваймі азіраці, а золата й срэбра таго й пагатове не бачыць ніколі!»

І застагнаў-жа, брацця, Кіеў тугою, а Чэрнігаў напасцямі! Нуда разлілася на Рускай зямлі; няўцешная жальба пацякла сярод Рускай зямлі. А князі сабе самі праступства кавалі; а паганыя самі адны, з перамогамі наваліўшыся на Рускую зямлю, дань вымагалі па белцы з двара.

Тыя бо два храбрыя Святаслаўлічы, Ігар і Усевалад, ужо няпраўду збудзілі, якую тут прыспаў быў іх бацька, Святаслаў грозны, вялікі кіеўскі. Быў ён гразою: верх браў сваім войскам магутным і мячамі сталёвымі. Наступіўшы на зямлю Палавецкую, патаптаў узгоры і долы; замуціў і азёры і рэкі; засушыў балоты й крыніцы. А паганага Кабяка з узлучыны морскай, ад жалезных вялікіх палкоў палавецкіх, як віхрышча выхапіў. І зваліўся Кабяк у горадзе Кіеве, у замку Святаслаўлевым.

Тут немцы і венедыйцы, тут грэкі і маравы пяюць славу Святаслаўлю, выдумляюць на князя Ігара, што патапіў багацце на донні Каялы, рэкі палавецкай, насыпаўшы рускага золата там. Там Ігар князь ссядаў з залатога сядла і садзіўся ў сядло нявольніка.

Занылі сцены гарадоў, завяла вясёласць.

VII

А Святаслаў сумны сон сніў у Кіеве на горах у гэтую ноч.

«З вечара адзявалі мяне, кажа, у чорную пасцілку на цясовай краваці; чэрпалі мне сіняе віно, змешанае з зеллем; сыпалі мне з пустых калчанаў паганых толаўцаў буйныя пэрлы на грудзі, ды песцяць мяне. Ужо дошкі без скрэпаў на маіх залатаверхіх харомах. Усю ноч з вечара дзікае груганнё гракала; пабыло каля Плеснеску на балоні, каля нетраў Кісані, і к сіняму мору няслося».

І сказалі баяры князю:

«Ужо, княжа, туга розум твой замуціла: гэта вось два сокалы зляцелі з бацькавага залатога пасада, каб горад Тмутаракань пашу-

кацi або напiцiся шоламам Дона. Î ўжо сокалам крыллi падсечаны шаблямi поганi, а самiх iх павуцiнай жалезнай апуталi. Цёмна было ўжо на трэцi дзень: два сонцы патухлi, абодва чырвоныя згаслi слупы, а з iмi i месяцы два маладыя. Олег i Святаслаў завалакліся цямрыцай i ў моры яны патанулi, i гордасцi хану дадалi вялiкай. На рэчцы на Каяле святло цьма пакрыла; па Рускай зямлi, як рысяў племя, распасцерлiся полаўцы. Ужо ўзнялася над хвалай пахула, ужо ўзсела насiлле над воляй i ўжо ўрэзаўся Дзiў на зямлю. Вось бо гоцкiя красныя дзевы запелi на беразе сiняга мора, золатам звонячы рускiм: пяюць яны Бусавы часы, i помсту лялеюць Шараканаву... А мы ўжо, дружына твая, не знаем вясёласцi».

Тады вялiкi Святаслаў абазваўся слаўцом залатым, са слязамi змешаным, i сказаў:

— «О, мае сыноўцы, Iгару i Усеваладзе! Рана пачалi вы зямлю Палавецкую рэзаць мячамi, а славы шукацi сабе. Але не з чэсцяю ўходалi, бо не з чэсцяй паганскую кроў пралiлi. Вашы адважныя сэрцы ў сталi нязломнай закованы i згартованы адвагай. Дый што вы стварылi маёй сярэбранай сiвiзне! Не дождалiся вы сiльнага й багатага брата майго Яраслава з яго многавоямi, з чарнiгаўскiмi ваякамi—з магутамi i з татранамi, i з шальбiрамi, i з тапчакамi, i з рэвугамi, i з ольберамi. Яны-ж, бывала, без шчытоў, з захаляўнымi нажамi, клiкам палкi пабяджаюць, звонячы прадзедняй славай. Але вы сказалi:

«Храбрымося самi! Самi пярэднюю славу захопiм i з задняю самi падзелiмся».

«А цi-ж дзiва тут, брацця, i старому памаладзецi? Калi сокал у годах, высока ўзбiвае ён птушак, свайго не папусцiць у крыўды гнязда! Але ў тым гора, што князi ўжо мне ў непадмогу. У нiшто абярнулiся тыя часiны! Вось у Рымаве крычаць пад шаблямi палавецкiмi, а Уладзiмiр пад ранамi. Туга i нудота Глебаву сыну!»

VIII

Княжа вялiкi, Усеваладзе! Цi не мысляй табе-б прылядецi, каб бацькаў пасад убярэгчы! Ты бо можаш распырскацi вёсламi Волгу,

за шоламам вычарпаць Дон. Каб ты быў, то была-бы па нагаце[1] нявольніца, а па рэзане[2] нявольнік. Ты бо можаш насуха жывымі страляць самастрэламі, удалымі Глеба сынамі.

Ты буй Рурыча й Давідзе! Ці-ж не вашыя гэта ў крыві пазлачоныя шоламы плавалі? Ці-ж не ваша дружына адважная рыкае, як туры, гартоўнымі ранена шаблямі ў полі незнаёмым? Уступіце, сябры, у залатыя страмёны за крыўду гэтага часу, за Рускую зямлю, за раны Ігаравы, смелага Святаслаўліча!

Галіцкі Осмомысле Яраслаўле! Высока сядзіш ты на пасадзе сваім златакованым; падпёр угорскія горы сваімі палкамі жалезнымі, шлях заступіў каралю, зачыніў Дунаю вароты, шыбаючы бярэмі цераз воблакі, да Дуная суды судзячы. Грозьбы твае па землях цякуць; адчыняеш Кіеву вароты; страляеш з бацькавага пасада залатога султанаў па-за землямі. Страляй, княжа, Канчака, паганага раба, за Рускую зямлю, за раны Ігаравы, адважнага Святаслаўліча!

А ты, буй Рамане і Мсціслаўле! Храбрая мысль носіць розум ваш на дзела. Высока плывіцё на дзела, з адвагай, як сокал на ветрах лунаючы, хочачы сходаці птаха ў бітве. Ёсць бо ў вас жалезныя наперснікі пад шоламамі лацінскімі. Ад іх затрасліся ўжо землі і шмат якіх краеў: Хінова, Літва, Дарамела, яцвягі і палаўцы, кінуўшы дзіды свае й галовы свае накланіўшы пад тыя стальныя мячы.

Але ўжо, княжа Ігару, аслабела сонца святло, а дзерава лісць не на добрае скінула! Па Росі і Суле гарады падзялілі, а Ігарава храбрага войска не ўваскрасіці. Дон цябе, княжа, кліча і іншых князёў заве на пабеду.

Ольговічы, храбрыя князі, утаміліся ў барацьбе. Інгвар і Усевалад і ўсе тры Імсціслаўлічы—не благога гнязда птахі шасцікрылыя! Не жэрабем пабедным сабе ўладу прыдбалі! Што-ж вашы шоламы залатыя і ляцкія шчыты? Загарадзіце полю вароты сваймі

---

[1] і [2] Нагат і рэзан—тагачасныя грошы.

вострымі стрэламі за зямлю Рускую, за раны Ігаравы, буйнага Святаслаўліча!

IX

Ужо бо Сула не цячэ ручаямі срабрыстымі к гораду Пераяслаўлю, ужо Дзвіна балотам цячэ к тым грозным палачанам, пад воклік паганых. Адзін толькі Ізяслаў, сын Васількавы, пазваніў сваймі вострымі мячамі аб шоламы літоўскія. Перабіў славу дзеду свайму Усяславу, а сам пад чырвонымі шчытамі на крывавай траве, пабіты літоўскімі мячамі, з Хоціем лёг, а той кажа:

«Дружыну тваю, княжа, птахі крыллем апранулі, а звяры кроў палізалі!»

Не было тут брата, Брачыслава, ні другога Усевалада; адзін ён выпусціў жамчужную душу з храбрага цела праз залатое ажарэлле.

Занылі песні, зачахла вясёласць, трубяць трубы гарадзенскія.

Яраслаўле і ўсе ўнукі Усеслаўлевы! Апусціце ўжо сцягі свае! Пахавайце мячы свае пашчарбаныя! Вы бо сваімі нязгодамі пачалі наводзіць паганых на Рускую зямлю, на надзел Усяслава, ад чаго і насілле пайшло ад зямлі Палавецкай.

У сёмы Траянавы век жэрабя кінуў Усяслаў аб дзяўчыне мілай сабе. Падпёршыся клюкамі, ён на кані паімчаўся да горада Кіева і дакнуўся дзідай да кіеўскага залатога пасада. Ад іх скочыў зверам дзікім. Апоўначы з Белгарада ахутаўся сіняй імглой, а на раніцу, узняўшыся, браму стракалам адчыніў Ноўгараду, разбіў Яраслаўлеву славу і скочыў ваўком да Нямігі з Дудутак.

На Нямізе снапы сцелюць галовамі, малоцяць цапамі сталёвымі, жыццё кладуць на таку, душу веюць ад цела. Нямігі крывавыя берагі не дабром былі засеяны, засеяны былі касцямі сыноў рускіх.

Усяслаў князь людзям суд судзіў, гарадамі князёў надзяляў, а сам поначы воўкам гуляў. З Кіева да пятухоў дасцігаў Тмутаракані; вялікаму Хорсу ваўком шлях перабягаў. Таму ў Полацку рана званы пазванілі к заўтрані ў Сафіі Святой, а ён у Кіеве звон чуе

Хоць і вешчая душа ў дзёрзкім целе была, але часта бяды націярпеўся. Яму першаму вешчы Баян і прыпеўку злажыў дасціпную:

«Ні хітраму, ні быстраму,
Ні шпаркаму птаху
Не мінуці божага суда».

О! стагнаці Рускай зямлі, успомніўшы быўшу часіну і быўшых князёў!

Старога таго Уладзімера не магчыма было прыкаваці да кіеўскіх гораў! Цяпер бо яго сцягі сталі—адны Рурыкавы, а другія—Давідавы, але хобаты іх паасобку калышуцца.

X

Паюць дзіды на Дунаі. Яраслаўны голас чуецца. Беспрыпынною зязюляй раным-рана галосіць:

«Паляту, кажа так, па Дунаю зязюляй, абмачу рукаво бабровае ў Каяле рацэ, абатру князю раны яго на магутным на целе яго».

Яраслаўна зрання плача ў Пуціўлі на сцяне, наракаючы:

«О, вецер, вятрыска! Чаму ты насільна так вееш? Чаму імчыш ханскія стрэлы на лёганькім крыллі сваім ды на вояў мужа майго? Ці-ж веяць мала табе ўгары пад аблокі, лялеючы ў моры сінім караблі? Чаму ты вясёласць маю па кавылі развеяў?»

Яраслаўна зрання плача ў Пуціўлі горадзе на сцяне, наракаючы:

«О, Днепру Славуцічу! Горы каменныя ты перасек скрозь зямлі Палавецкае; чоўны лялеяў ты на сабе Святаслаўлевы к войску Кабякаву. Прылялей-жа й мужа майго да мяне, каб рана я слёз не ссылала на мора к яму!»

Яраслаўна зрання плача ў Пуціўлі на сцяне, наракаючы:

«О, светлае сонца, прасветлае! Усім ты нясеш і цяпло і красу. Нашто-ж нанясло ты свой промень гарачы на вояў тых мужа майго? Па полі бязводным ім смагаю лукі звяло, а ўтулы тугой ім заткала!»

XI

Прыснула мора з поўначы, смерчы імгламі ідуць. Князю Ігару бог знача дарогу з зямлі Палавецкай на Рускую зямлю, дзе бацькаў пасад яго жджэ.

Патухла вячэрняя зорка.

Ігар спіць, Ігар вока не зводзіць, Ігар думкаю мерае поле ад Дона вялікага к малому Данцу.

Апоўначы свіснуў Аўлур за ракою каню, разумецi загадвае князю.

А князя Ігара няма!

Клікнуў—дрыгнула зямля, зашумела трава, палавецкія вежы ўспужаліся.

А князь Ігар к трыснягу гарнастаем панёсся і гогалем белым паймчаўся к вадзе. На быстрага рынуў каня, саскочыў з яго босым воўкам, к логу Данца пакаціўся й паляцеў сокалам пад імгламі, забіваючы гусі і лебедзі к снеданню, полудню й вячэры.

Як Ігар паляцеў сокалам, тады воўкам Аўлур пакаціўся, абіваючы росы сабою сцюдзёныя: падарвалі бо коней сваіх быстраногіх.

І кажа рака Данец:

«Княжа Ігару! Не мала вялічча табе, Канчаку дакукі, а радасці Рускай зямлі!»

А князь Ігар кажа:

«О, Доньча! Не мала вялічча табе, што лялеяў ты князя на хвалях і зялёную траву яму падсцілаў на сваіх берагах срэбраных, адзяваючы цёплымі ймгламі яго пад ценем зялёнага дзерава, і сцярог на вадзе яго гогалем, чайкамі на ручаях, чарнедзямі на ветрах. Не такая, кажа, рака Стугна. Маючы вузкі працёк, праглынуўшы чужыя ручаі й распасцёршы хвалі к утоку, князю Расціславу маладому берагам цёмным Дняпро зачыніла. Плачацца маці Расціслаўля па сваім маладым князю Расціслаўлю. Кветкі жальбою занылі, а дрэва з тугою к зямлі накланілася».

Не сарокі так застракаталі: гэта едзе Ігаравым следам Гза з Канчаком. І тады груганы не закрумкалі, галкі замоўклі, сарокі не стракаталі, па лозах паўзлі толькі. А дзятлы тукатам к рэчцы шлях паказваюць, салавейкі вясёлымі песнямі раніцу згадваюць.

І гаворыць Гза Канчаку:

«Калі сокал ляціць да гнязда, мы застрэлім саколіча стрэламі сваймі залатымі!»

А Канчак Гзе адказвае:

«Калі сокал ляціць да гнязда, мы сакольца апутаем краснаю дзевай!»

А Гза кажа Канчаку:

«Калі мы яго дзеваю краснай апутаем, мець не будзема мы ні саколіча, ані краснае дзевы, ды пачнуць нас тады біці птахі ў полі Палавецкім!»

XII

І сказаў Баян аб днях Святаслаўлевых, Баян-песнятворац далёкага часу, Яраслаўлева, Олегава:

«Княжа! Хоць і цяжка табе, галаве, без плячэй, але трудна табе, целу, без галавы!»

Так і Рускай зямлі без Ігара. Сонца свеціцца на небе, Ігар князь—на Рускай зямлі. Пяюць дзевы на Дунаі, галасы плывуць праз мора і да Кіева. Ігар едзе па Барычэву да святое багародзіцы Пірагошчай. Рады староны, весялы гарады.

Спяяўшы песню старым князям, а пасля маладым пяяці:

«Слава Ігару Святаслаўлічу, буй туру Усеваладу, Уладзіміру Ігаравічу! Здароўя князям і дружыне, выступаючым за хрысціян на войска паганых! Слава князям і дружыне!» Амінь.

Менск, 30/X 1919 г.

Слова аб палку Ігаравым

ВЕРШАВАНЫ ПЕРАКЛАД
З АРЫГІНАЛА

ПЕРАКЛАЎ
ЯНКА КУПАЛА

I

Ці не добра было-бы нам, брацці,
Старадаўнымі словы пачаці

Сказ аб Ігара трудным паходзе,
Святаславіча князя прыгодзе?

А пачацца сягачасным ладам
Песні той,—не Баянавым складам!

Бо Баян чарадзейны, як песняй,
Захацеў каму пеці пачэсне,

Расцякаўся ён мысляй па дрэву,
Шэрым воўкам па полі пасеву,

Сізакрылым арлом пад аблокі,—
Так захопліваў свет ён далёкі!

Помніў ён бо, як кажуць, старыны
І разрухі ўсе даўных часінаў.

Выпушчаў дзесяць сокалаў радам
Ды на белае лебедзяў стада,

А якая з іх сокалу ўпала,
Тая першая песню пяяла

Ці старому тады Яраславу,
Ці харобраму князю Мсціславу,

Што ў борцы зарэзаў, як згледзеў,
Перад войскам касожскім Радзедзю,

Або краснаму пела Раману
Святаславічу ў хвалу й пашану.

Але, брацці, не сокалаў дзесяць
Выпушчаў у свет Баян з пералесіц,

Не лябяжае стада, бы ў байцы,—
А ён клаў свае вешчыя пальцы

На пявучыя струны, а тыя
Пелі славу князям, як жывыя.

Дык пачнем-жа мы, брацці, сказ гэты
Ад старога Ўладзіміра летаў

Да сучаснага Ігара воя,
Што скуў розум свой сілаю ўдвое.

Навастрыў сваё сэрца адвагай,
Барацьбянай напоўніў дух смагай

І павёў цераз сёлы і вёскі
Свае дужыя, храбрыя войскі

На зямлю палаўчан, на змаганне
Ды за Рускай зямлі бытаванне!

II

Як зірнуў тады Ігар на сонца,
Бачыць—цемра зацмення бясконца

Яго войска пакрыла, як сажай.
Тут дружыне сваёй ён і кажа:

«Ой вы, брацці мае і дружына!
Лепей будзе, каб кожны з нас згінуў

«Чымся быць усім нам у палоне.
Сядзьма-ж, брацці, на быстрыя коні

«Ды на Дон сінявокі паглянем!»
На вум князю залегла жаданне:

Не зважаючы з неба варожбаў,
Сягнуць Дона вялікага ложбаў.

«Вось хачу, кажа, вострую дзіду
Заламаць за бяду і абіду

«Аб канец Палавецкага поля;
Хачу з вамі, русіны, за волю

«Палажыць сваю голаў да скону,
Ці напіціся шоламам Дону».

О, Баяне, часінаў мінулых
Салавейка! На струнах-бы чулых

Ты апеў-бы паход слаўны гэны,
Імкнучы, салавейча нязменны,

Па выдумнаму дрэву далёка,
Дасягаючы духам аблокаў,

Часаў даўных звіваючы й новых
Сваёй славай абедзве паловы,

След Траянавы сочачы, скоры,
Цераз поле, даліны, на горы!

Ты-бы песню тады аб набегах
Спеў для Ігара, ўнука Олега:

«Ой, не сокалаў несла віхура
Цераз поле шырокае—бура!

«А кацiліся галіцы стадам
Да вялікага Дона з нападам»...

Ці запець было, вешчы Баяне,
Ўнуча Велеса, гэта пяянне:

«Коні рзуць за Сулою-ракою,
Слава ў Кіеве звоніць з зарою!»

Чутны трубы з Навагрода,
Стаяць сцягі у Пуціўлі;
Ігар брата Ўсевалода
Жджэ прыход у кожнай хвілі.

І прышоў брат і казаці
Стане буй тур Усяволад:
«Ты ў мяне адзін, мой браце,
Свет мой светлы, Ігар-волат!

«Мы з табой абодва сённі
Святаслававыя дзеці,
Дык сядлай свае, брат, коні,
Коні быстрыя, бы ўспеці.

«А мае напагатове
Ўжо, як знаеш, асядланы
Яшчэ ўперад у дуброве,
Каля Курска, раным-рана.

«А мае-ж куршчане любы
Табе ведамыя кметы:
Пад гудамі гулкіх трубаў
Спарадзіліся ў дасветы.

«Гадавалі іх шаломы,
А канцом дзіды ўскармлёны,
Шляхі ім усе вядомы
І знаёмы яры, склоны.

«Ў іх нацягнутыя лукі,
Нарыхтаваныя стрэлы;
Шаблі вострыя ў рукі
Пахапалі, дзержаць смела.

«Як ваўкі сівыя ў полю,
Самі мчацца ў бой крывавы,
Каб здабыць сабе чэсць, волю,
Каб прыдбаці князю славы!»

Князь Ігар тады ў залатое сядло
Сеў і паехаў па чыстым разлогу,
А сонца на небе, згасіўшы святло,
Цемрай яму заступіла дарогу.

Ноч, стогнучы жуткія грозьбы яму,
У полі маркотным птушшо разбудзіла,
А выцце звярынае ў гэтую цьму
У стада пужлівае птахаў тых збіла.

Паверх лесу кліча ўжо чарамі Дзіў,
Слухаці кажа зямлі незнаёмай—
Корсунь, Памор'е і Сураж зацміў,
Волзе, Пасуллю папутаў заломы.

Кажа й табе яго слухаць, балване,
Што разбаярыўся ў Тмутаракане!

А полаўцы шляхам пабеглі нябітым
К вялікаму Дону, як зверы, жудосна;
Калёсы у поўнач крычаць іх адны там,
Маўляў тыя лебедзі спуджаны со-сну.

Вось Ігар-князь к Дону вядзе сваіх вояў,
А птахаў яго бяда сочыць па суччы;
Ваўкі па бярлогах варожаць благое,
І брэшуць лісіцы на шчыты бліскучы.

Арлы заклікаюць звяр'ё клекатаннем
Збіраць на пабоішчы косці людскія...
О, Рускае племя! Далёкім сяганнем
Ты ўжо перайшло рубяжы палаўцкія.

Доўга ў мроку ноч танула,
Зараніца світ зближала,
Поле мглою зацягнула,
Ранне жніва сваё жала.

Сціхнуў свергат салаўіны,
Узбудзіўся гоман галчы...

О, харобрыя русіны!
Прад навалаю паганчай

Загарадзілі шчытамі
Вялікае тое поле,
Здабываючы чэсць самі,
А для князя славы болей!

III

А во ў пятніцу рана стаптаді
Палавецкае войска паганае;
Ў полі стрэламі там засвісталі,
Загулялі пабеду праслаўную.

Ўзялі красных дзяўчат палавецкіх
І папоны, аксаміты, золата—
Ўсё, што ўпала да рук удалецкіх,
Што бітвой не было ў попел змолата.

Палавецкім багаццем—плашчамі,
Кажухамі, тканінай залотнаю
Памасцілі масты пад нагамі,
Загацілі праходы балотныя.

Сцяг чырвоны, дзіда серабрана
І бунчук па абычаю добраму
Ў нагароду за славу, за раны,
Святаславічу, князю харобраму!

Дрэмле Олега харобрае
Ў полі на шчытах гняздо.
Ой, заляцела, адважнае,
Дужа далёка яно!

А не было-ж яно зроджана
Ў крыўду нікому нідзе—
Ні быстракрыламу крэчату,
Ні сакалу, ні бядзе

І ні табе, палаўчаніне,
Чорны паганы груган.
Крыўдзе тваёй не спакорыцца
Вольны Олегавы стан.

Гза бяжыць шэрым воўкам
Там па полі па дзікаму,
А Канчак яму сцежку
Значыць к Дону вялікаму.

На другі дзень вельмі рана
Над зямлёй крывавы зоры
Світ усходні абвяшчаюць,
Хмары чорныя йдуць з мора.

Сонцы два прыкрыці хочуць,
Як дзве ясныя заранкі,
А во ў хмарах гэных чорных
Ззяюць сінія маланкі.

Быці вялікаму грому
Над каласамі паспелымі;
Дождžу ісці каляному
З Дона вялікага стрэламі.

Тут паламаціся дзідам
Па-над Каял-ракі доламі,
Тут пашчарбаціцца шаблям
Аб палавецкія шоламы.

О, зямля Руская! З славай
Воі твае маладзецкія
Перасягнулі далёка
Ўжо рубяжы палавецкія.

Вось ветры, Стрыбожыя ўнукі,
Павеялі стрэламі з мора
На храбрае Ігара войска,
Узгадована ў долі і ў горы.

Зямля і дудніць і трасецца,
Цякуць памутнеўшыя рэкі;
Туман пакрывае ўсё поле,
А сцягі гамоняць: на векі!

Ідуць полаўцы ад Дона
І ад мора ўсплылі,
Войска рускае навокал
Нетрай абступілі.

Перагарадзілі поле
Шатанята клікам,
А харобрыя русіны—
Шчытамі і пікай.

Ой ты, яр тур Усяволад!
Стаў у бoі забіякай:
Засыпаеш ты варожых
Стрэламі ваякаў.

І грыміш аб іх шаломы
Стальнымі мячамі;
Дзе ўпадзеш, тур, залатымі
Свецячы шчытамі,

Там кладуцца ў рад галовы
Полаўцаў паганых,
І аварскія шаломы
Шабляй пашчапаны.

Якая цана ранам, брацці, таму,
Хто забыўся жыцця яснаты,
На горад Чэрнігаў хто ў боях забыў
І на бацькаў пасад залаты?

На мілую любу, Глябоўну сваю,
Яснавокую краску-жану,
На звычай, абычай прадзедаў стары.—
Хто ўсё гэта забыў у вайну?

IV

Былі слаўныя, дзеяў Траяна, вякі,
Прамінулі гады Яраслава,
І паходы Олега былі працяклі—
Ўсё Олега з сыноў Святаслава.

Той Олег бо мячамі рузруху каваў,
Па зямлі сеяў стрэлы разгонам,
Калі ў горадзе Тмутаракані ступаў
Ў залатое страмя ён са звонам.

Чуў здалёку той даўны трывожлівы звон
Яраслававы сын, Усяволад.
А Ўладзімір штораання, пакінуўшы сон,
Зачыняўся ў Чэрнігава-горад.

А Барыса таго Вячаславіча,
Маладога і храбрага князя,
На апошні суд слава паклікала,
За якою ганяўся ў адвазе,

І на векі пасцелю зялёную
У каяльным заценні паслала—
Усё за крыўды, абіды Олегавы,
Што загубства разводзіў нядбала.

К той Каялы ракі між угорскімі
Іnаходцамі сам палялеяў
Яраполк свайго бацьку да Кіева,
Да сялібы святое Сафеі.

Пры Олегу тады Гарыславічу
Моц было міжусобіц, няладаў;
Жыццё гінула ўнука Дажджбожага,
Люд свой век скарачаў ў княжых звадах.

На зямлі тады Рускай узбуранай
Рэдка пеў аратай за сахою,
Груганнё зато часта пагрумквала,
Ў полі дзелячы труп між сабою.

А на ежу ляцеці збіраючысь,
Галкі гоман заводзілі й гулі.
Так было ў тыя войны й пабоішчы,
А такіх бітваў слухам не чулі!

V

Ад раніцы да вечара,
Ад вечара да раніцы
Лятуць стрэлы гартоўныя,
Грымяць мячы аб шоламы,

Трашчаць дзіды сталёвыя,
Шумяць харугві стужкамі

Сярод палёў няведамых,
Сярод зямель палоўцавых.

Зямля тая ўчарнелая,
Пабітая капытамі,
Касцямі ўся пасеяна,
Крывёю ўся палітая.

Вялікай абхапілася
Зямля тугою Руская.

Што там шуміць, што там звініць
Рана йшчэ перад зарою?—
Ігар палкі ўводзіць свае:
Жаль яму Ўсеўлада брата.

Біліся дзень, дзень і другі,
Трэцяга дня пад палудня
Сіла змагла, сіла лягла,
Рухнулі Ігара сцягі.

Тут два браты разлучыліся
На беразе быстрай Каялы,
Тут не хапіла крывавага
Віна ды ў гульні небывалай.

Тут пір дакончылі храбрыя
Русіны—не дарма набеглі,—
Сватоў спаілі, а самі там
За Рускую зямлю палеглі.

Ў полі далёкім ад жаласці
Маркотна ные травіца,
А пад тугой цяжкай дзерава
К зямлі сірацінай хіліцца.

VI

Во, невясёлая, брацці, гадзіна настала!
Сілу пустыня прыкрыла ўжо грознай навалай:

Крыўда паўстала у ўнука Дажджбожага сілах,
Дзевай яна на Траянаву землю ўступіла.

Крыллем лябяжым па моры ўспляснула, а ў Доне
Плюскатам спудзіла шчасныя часы ў бяздонні.

Князевы споркі—людзям ад паганых загуба;
Стаў гаварыцці брат да брата са злосці, нялюба:

«Гэта і гэна маё!» Ды пачалі казаці
Князі аб малым: «Во гэта вялікае, браце!»

А на сябе самі згубства каваці няўстанне...
Скрозь-жа на Русь набягалі з пабедай пагане.

О, як далёка сакол заляцеў ў гэну пору,
Птушак пужлівых збіваючы,—к сіняму мору!

А ўжо адважнага Ігара войска не ўскрэсіць!
Па ім Карына заклікала, гледзя на месяц.

Жэля па Рускай зямлі панясласа з трывогай,
Смагу наводзячы людзям у полымя рогу.

Жоны заплакалі рускія ў жальбах нябылых:
«Ужо нам ні мысляй памысліць мужоў сваіх мілых,

«А ні прадумаці думай, ні вочмі сваімі
Іх азіраць на пуховай пасцелі жывымі.

«Срэбрам і золатам тым пагатове ніколі
Нам не пацешыцца ў долі, самотнае долі!»

І застагнаў-жа, о, брацці, грод Кіеў тугою,
А той багаты Чэрнігаў—напасцю благою!

Журба па Рускай зямлі разлілася разводдзем,
Ды пацякла ненасытная жальба ў народзе.

А на сябе самі князі загубства кавалі,
А тут паганыя самі адны не чакалі,

Панаваліўшысь на Рускую землю з пабедай,
Дань вымагалі па белцы з двара даўным следам.

Тыя бо два Святаславічы, храбрыя вої—
Ігар, Ўсяволад, няпраўду збудзілі сабою,

Што быў прыспаў іхні бацька, той грозны вялікі
Кіеўскі князь, Святаслаў. Ён-жа не для прылікі

Грозьбаю быў над варожымі сіламі злымі
З войскам харобрым сваім і мячамі стальнымі.

На Палавецкія землі нагой наступіўшы,
Узгоры і яры пакуль не стаптаў, стуль не вышаў.

І замуціў там азёры і рэкі ў чаротах,
І засушыў там крыніцы і дрыгвы-балоты,

А паганага Кабяка з узлучыны морскай,
Як бураломнае віхрышча, выхапіў дзёрзка.

Ад тых палкоў палавецкіх, жалезных, агромных,
Ажно зваліўся Кабяк ў Святаслава харомах!

Тут венедыйцы і немцы, тут грэкі й маравы
Славу вялікую дружна пяюць Святаславу.

Ігара каюць, нашто патапіў ён багацце—
Ў донні Каялы-ракі палавецкай загаціў,—

Золата рускага ўсыпаўшы там вельмі многа.
Там-жа князь Ігар ссаджаўся з сядла залатога

Ды на сядло ўжо нявольніка ціха садзіўся.
Ў гарадах сцены занылі, шум-гоман спыніўся.

VII

А на горах у Кіеве гэтае ночы
Святаславу прысніўся сон смутны, прарочы:

«Адзявалі мяне, кажа, з вечара зморна
На цясовай кравацi пасцілкаю чорнай;

Віно сіняе чэрпалі мне, бы ў вяселлі,
А ў віне тым благое намешана зелле.

«А з пустых палавецкіх каўчанавых жэрлаў
Мне на грудзі там сыпалі буйныя пэрлы,

«Ды так песцяць мяне. А ўжо дошкі ў праломах
І без скрэп на маіх златаверхіх харомах.

«Усю з вечара ноч груганнё грумкацела,
На балонь каля Плеснеска ўжо даляцела,

«Пабыло на балоцістых нетрах Кісані
І да сіняга мора няслося на ранні!»

І казалі на гэты сон князю баяры:
«Ўжо туга, княжа, розум адзела твой хмарай!

«Гэта з бацькава там залатога пасаду
Сакалы два зляцелі, сачыці прынаду—

«Горад Тмутаракань пашукаці з разгону,
Або ўдоваль напіціся шоламам Дону.

«І ўжо сокалам гэным шаблямі паганых
Пападсечана крылле на дзікіх палянах,

«А саміх у жалезныя спуталі путы.
Ў трэці дзень патануў свет у цемрадзі лютай:

«Сонцы два пацямнелі, слупы агнявыя
Згаслі два, з імі месяцы два маладыя.

«Святаслаў і Олег апрануліся цьмою,
І на моры яны патанулі абое,

«І вялікай буянасці хану дадалі.
Цьма пакрыла святло на рацэ на Каяле,

«А па Рускай зямлі, як гняздо тое рысяў,
Чарадою скрозь полаўцы параспаўзліся.

«Ўжо ўзнялася над хвалай благая пахула,
Ўжо насілле над воляй узнесла—сагнула,

«І ўжо рынуўся Дзіў на зямлю на прыселлі.
Вось бо гоцкія красныя дзевы запелі

«На пахілістым беразе сіняга мора,
Рускім звонячы золатам, сочачы зоры.

«Ўсё пяюць яны Бусавы часы і справы
Й Шараканавай помсты лялеюць праявы.

«А ўжо мы во, твая маладая дружына,
Больш не знаем з табою вясёлых часінаў».

Тады вялікі Святаслаў
Адваўся словам залатым,
Змяшаным з горкімі слязмі,
І так сказаў баярам тым:

«О, сыны мае, Ігар і Ўсевалад!
Рана пачалі крышыці
Мячамі зямлю Палавецкую,
А сабе славу сачыці.

«Але толькі не з чэсцяй уходалі,
Бо вы не ў чэсці і хвале
На тым полі далёкім паганскую
Кроў на зямлю вылівалі.

«Вашы сэрцы ў сталь крэпка закаваны—
Ўзброены гартам адвагі,
Але што-ж натварылі сівізне вы
Тамка маёй без развагі?

«Не даждалі багатага й сільнага
Брата майго Яраслава
На падмогу з яго многавоямі,
З войскам чарнігаўскім бравым.

«А ваякі яны ўсе сусветныя:
Там і магуты, й шальберы,
І татраны ўпобач з равугамі;
Там тапчакі і альберы.

«А яны бо з нажмі захаляўнымі
І без шчытоў б'юцца жвава—
Пабяджаюць палкі толькі клікамі,
Звонячы прадзеднай славай.

«Але вы там сказалі: мужаймася
Самі з сваімі мячамі!
Славу самі захопім пярэднюю
Й з задняй падзелімся самі.

«А ці-ж дзіва тут, брацці, вялікае
Памаладзеці й старому!
Калі сокал у годах—ён высака
Птушку ўзбівае ад дому;

«Не папусце гнязда свайго роднага
Ў крыўду, як бача трывогу.
Але гора ўсё ў тым, што во буйныя
Князі ўжо мне ў непадмогу:

«Тыя часы ў нішто абярнуліся.
Вось бо ля Рымава зрана
Пад шаблямі крычаць палавецкімі,
А Ўладзімер—у ранах!

«І туга і нуда сыну Глебаву,
А ўсё з таго, што крышыці
Не ў час шлі зямлю Палавецкую,
А сабе славу сачыці!..»

VIII

О, княжа вялікі, Ўсяваладзе!
Ці не думкай табе-б прыляцелі
Здалёку, каб трон-пасад бацькавы
Залаты ўберагчы ў ліхалецці?

Распырскаць бо можаш ты вёсламі
Многаводную Волгу на бокі

І можаш сваімі шаломамі
Да дна вычарпаць Дон сінявокі.

Каб быў ты, была-бы нявольніца
Па адным, а не болей, нагаце,
А з ёй і нявольніка кожнага
Па разане маглі-бы купляці.

Ты можаш бо з воддалі, насуха,
Над шырокімі бітваў палямі
Жывымі страляць самастрэламі,
Тымі ўдалымі Глеба сынамі.

Ты Давід і буй Рурык! Не вашыя-ж гэта
Пазалочаны шоламы гэнага лета

У крыві, бы ў рацэ рыбы, плавалі цінай?
Ці-ж не ваша адважная колісь дружына,

Маўляў туры, рыкае ў няведамым полі,
Гартаванымі шаблямі ранена ў волю?

Уступіце, сябры, у залатыя страмёны
За ўсю крыўду вялікую часаў сягонных

І за Рускую зямлю, за Ігара раны,
Святаславіча буйнага—здзекі ў паганых.

Яраславе Осмомысле Галіцкі! Кутам
На пасадзе высока сядзіш златакутым.

Ты сваімі палкамі жалезнымі ўвышы
Падпёр горы угорскія, шлях заступіўшы

Каралю, й, зачыніўшы вароты Дунаю,
Цераз воблак шыбаючы берамы з краю,

Да Дуная суды свае судзячы спраўна!
Твае грозьбы па землях цякуць многаслаўна!

Адчыняеш ты Кіеву насцеж вароты
Ды з свайго залатога пасаду адно ты

Султаноў за зямлямі страляеш няслаба.
О, страляй, княжа, ў сэрца паганага раба

Канчака за зямлю Русь, за Ігара раны,
Святаславіча буйнага—здзекі ў паганых!

А ты, буйны Рамане, і ты, Імсціславе!
Думка храбрая носіць ваш розум па справе,

Плывіцё вы на справу з адвагай, высока,
Быццам сокал на ветрах, лунаючы лёгка.

Птаха хочачы сходаць у бітвах з вятрамі,
Ёсць бо ў вас пад лацінскімі йшчэ шаламамі

І з жалеза наперснікі, з іхняга звону
Ўжо затрэсліся землі й шмат розных старонаў—

Палаўчане, Хінова, Літва, Дарамела, яцвягі,—
Свае кінулі ў полі і дзіды і сцягі

І галовы свае накланілі пад тыя
Вашы, князі, магутныя мечы стальныя.

Але ўжо, княжа Ігар, бліск сонца сцямніла,
Не на добрае й дзерава ліснь свой згубіла!

Во па Русі й Суле гарады падзялілі.
А ўжо Ігара войска не ўскрэсіць у сіле!

Дон цябе, княжа, кліча, ждучы твайго следу,
І князёў заве іншых к сабе на пабеду.

Во храбрыя князі Ольговічы,—у бойцы
Непамернай таей утаміліcь малойцы.

Усяволад, Інгвар, Імсціслaвічы ўсе тры!
Не благога гнязда птахі хованы ў ветры,—

Сабе ўладу не ў шчасціж пабедным прыдбалі?
Залатыя ў вас шоламы што заняпалі?

Што замоўклі ў вас ляцкія дзіды з шчытамі?
Полю загарадзіце вароты стралaмі

Вы за Рускую землю, за Ігара раны,
Святаслaвіча буйнага—здзекі ў паганых!

IX

Ўжо бо Сула не цячэ ручаінай
К Пераяслаўлю быстрай, срабранай;
Дзвіна ўжо балотам цячэ безупыну
Да палачан, пад воклік паганаў.

Адзін Ізяслаў толькі, сын Васільковы,
Сам пазваніў мячамі сваімі
Аб шлемаў літоўскіх стальныя аковы,
Ускалыхнуўшы днямі былымі.

Свайму пераняў славу дзеду Ўсяславу,
Сам пад чырвоным шчытам пабіты
Мячамі літоўскімі, лёг на крывавай
З Хоццем траве. А кажа тады той:

«Дружыну тваю апранулі, князь, крыллем
Птахі, а зверы кроў палізалі!»

Не быў тут брат Брачыслаў. над кавылем,
А ні другі—Ўсяволад. У жалі

Адзін ён жамчужную з храбрага цела
Выпусціў душу праз ажарэлле.
Заныла гамонка, вясёласць знямела,
Трубы ў Гародні смутна запелі.

Яраславе і ўнукі вы ўсе Усяслава!
Апусціце ўжо сцягі свае,
Пахавайце мячы пашчарбаны, бо слава
Ужо дзедава вас не спаўе!

Вы бо сваркай сваёй напусцілі
Скрозь паганых па Рускай зямлі,
Па надзеле Ўсяслава, з чаго і насіллі
Ад зямлі Палавецкай пайшлі.

У сёмы Траянавы век
Уздумаў Ўсяслаў варажыць
Аб мілай дзяўчыне сабе,
Што з славай яго заручыць.

Пусціўшыся ў хітрыкі, ён
На борздага ўсеўся каня
Ї скочыў, памчаўся чым свет
Да Кіева-грода, дадня.

Ї кіеўскі дзідаю там
Пасад дакрануў залаты;
Ад іх скочыў зверам лютым
З Белгорада ў поўнач; тады

Ахутаўся сіняю мглой,
А раннем, узняўшысь да зор,

Навограду браму лязом
Сякераю насцеж адпёр.

Разбіў Яраслававу там
Прыдбаную славу мячом
І скочыў праз поле і лог
К Нямізе з Дудутак ваўком.

На Нямізе снапы сцелюць
Галавамі,
А малоцяць-жа стальнымі
Іх цапамі.

На таку жыццё кладзецца
Неспадзейна,
І душу ад цела веюць
Безнадзейна.

Берагі ў крыві Нямігі
Па калені;
Не дабро на іх пасеяў
Сейбіт жменяй.

А былі яны гусценька
Ў процьмах вузкіх
Там засеяны касцямі
Сыноў рускіх.

Усяслаў князь людзям суд судзіў,
Гарадамі князёў надзяляў,
А сам поначы, свету на здзіў,
Ваўкалакам ці воўкам гуляў.

Ён бо з Кіева да пятухоў
Горад Тмутаракань дасцігаў

І вялікаму Хорсу без слоў
Воўкам шлях борзда перабягаў.

Таму ў Полацку рана званы
Пазванілі ў Сафеі святой
Да завутрані,—ён-жа праз сны
Ужо ў Кіеве звон чуе той.

Хоць і вешчая, кажуць, душа
Ў дзёрзкім целе ягоным была,
Але часта бяды без нажа
Нацярпеўся, што доля дала.

Яму першаму вешчы Баян
І прыпеўку дасціпна злажыў:
«Хітры, быстры, ні птах той быстран
Суду божага не пеpажыў!»

О, стагнаці ўжо Рускай зямлі,
Як успомніць князёў з былых пор!
Уладзімера таго не маглі
Прыкаваці да кіеўскіх гор.

А цяпер яго сцягі ніштo:
Адны Рурыку славу шумяць,
А другія—Давідавы ўжо...
Але стужкі іх розна вісяць.

X

Пяюць дзіды на Дунаі,
А ў Пуціўлі Яраслаўна
Безуцешнаю зязюляй
Наракае раным-рана:

«Паляту я ўдаль зязюляй
Па Дунаю за дубровы,
Памачу ў рацэ-Каяле
Рукавок я свой баброВы.

«І зляту да князя ў полі,
Дзе ў зялёнай лёг пасцелі,
Ды крывавыя ўтру раны
На яго магутным целе».

Яраслаўна рана плача
У Пуціўле на сцяне,
Наракаючы зязюлькай,
Долю горкую кляне:

«О, вецер, вятрыска!
Чаму, ўладар, лётам
Сваім гэтак вееш
У вочы сіротам?

«Чаму ты на крыллях—
І вольны і смелы—
На мужніх ваякаў
Мчыш ханскія стрэлы?

«Ці-ж веяці мала
Табе пад аблокі—
Угары, ў паднябессі
Шырокім, далёкім?

«Або ў сінім моры
Лялеяць, гайдаці
Чаўны з караблямі
Да ціхае гаці?

«Чаму ты, ўладару
Мне радасць асіліў,
Вясёласць развеяў
Па дзікім кавылі?»

Яраслаўна рана плача
У Пуціўлі на сцяне,
Наракаючы зязюлькай,
Долю горкую кляне:

«О, Днепра Славуціч!
Ты ў каменных горах
Праз полаўцаў землі
Дол высек у мора.

«Кабякаву войску
Чаўны Святаслава
Сабой ты лялеяў,
Акрылены славай.

«О, мне прылялей-жа,
Ўладару, ў харомы
Саколіка-мужа
З зямлі незнаёмай!

«Каб слёзаў я рана
Ў тузе небывалай
К яму цераз поле
На мора не слала!»

Яраслаўна рана плача
У Пуціўлі на сцяне,
Наракаючы зязюлькай,
Долю горкую кляне:

«О, светлае сонца,
Трысветлае! Усюды
Цяплом і красою
Яснееш, як цуды.

«Чаму-ж, уладару,
Свой промень пякучы
На мужнае войска
Нанесла, не ждучы?

«На полі бязводным
Ты смагай пагнула
Ім лукі, а тугай
Заткала ўтулы?!»

XI

Пырснула мора на поўнач,
Смерчы ідуць чарадой;
Ігару князю дарогу
Знача бог чорнаю мглой.

Знача з зямлі Палавецкай
Шляхі да Рускай зямлі,
Дзе жджэ на Ігара доўга
Бацькаў пасад дарагі.

Патухла вячэрняя зорка.
Князь Ігар і спіць, і не спіць—
Ад Дона вялікага думкай
Да Донца малога бяжыць.

Апоўначы свіснуў савою
Аўлур на каня за ракой,

Упяміць загадвае князю,
А Ігар князь знікнуў, як стой.

Той клікнуў—зямля загручэла;
Трава зашумела быллём;
Упуд палавецкія вежы
Спалохаў, зварушыў жыллём.

А князь Ігар ужо гарнастаем
Паскакаў па траве к трыснягу,
На вадзе выплыў гогалем белым,
На каня узваліўся ў бягу.

І саскочыў з яго босым воўкам,
Пакаціўся да логу Данца,
Й паляцеў сакалом пад імгламі,
Забіваючы там без канца

На снеданне, абед і вячэру
Белых лебедзяў, шэрых гусей.
Як ляцеў сакалом гэтак Ігар,
Тады воўкам Аўлур з сілы ўсёй

Пакаціўся, сцюдзёныя росы
Абтрасаючы вокал сабой.
Коні быстрых сваіх падарвалі,
Летучы пуцявінай пустой.

І кажа рака Донец: «Ігару княжа!
Не мала во бітвы далі
Вялічча табе, а Канчаку дакукі,
А радасці Рускай зямлі!»

А Ігар князь кажа: «О, Донча! Не мала
Вялічча сабе ты прыдбаў,

Што князя на хвалях лялеяў і шчыра
Зялёну траву падсцілаў

«Яму на сваіх берагах серабраных,
І цёпла атуліваў мглой
Пад ценем зялёнага буйнага дрэва,
Ды пільна сцярог з цемнатой

«Яго на вадзе сваёй гогалем белым,
А чайкай паверх ручаёў,
Ды качкай-чарнедзяй на ветрах шумлівых
Паказываў сцежку і вёў.

«А Стугна, рака ўжо куды не такая,
Худы бо ў яе перацёк;
Чужыя папіўшы, глынуўшы крыніцы
І хвалі разліўшы, дзе ўток,

«Яна маладому князю Расціславу—
Без часу і не на дабро—
Пры беразе цёмным наскрозь зачыніла
Дарогу сабой на Дняпро.

«Тужыць Расціславава маці і плача
Па князі сваім маладым...
А кветкі занылі, а дрэва са смуткам
К зямлі пахілілась благім»...

Ой, не сарокі ўстракаталі!
А гэта Ігаравым следам
Гза з Канчаком упобач едзе,
Як па жніво сусед з суседам.

Тады ўжо груганы над касцьмі
Не грумкалі, і галкі змоўклі,

Не сакаталі і сарокі,
Па лозах распаўзліся, моклі...

Па лесе тукатам няўтомным
След дзятлы к рэчцы адбіваюць,
А салаўі вясёлай песняй
Блізкае ранне выйгрываюць.

І гаворыць так Гза Канчаку:
«Калі сокал ляціць у гняздо,
Залатымі страламі сваімі
Мы застрэлім сакольца яго!»

А Канчак-жа адказвае Гзе:
«Калі сокал ляціць да гнязда,
Краснай дзевай сакольца тады
Мы апутаем,—што за наўда!»

А Гза кажа на то Канчаку:
«Калі дзеваю краснай яго
Мы апутаем, то ўжо тады
Мець не будзема мы ні таго

«Маладога сакольца ў сябе,
А ні краснае дзевы, ды нас
На палях палавецкіх пачнуць
Кляваць птахі ў нявеселы час!

XII

І сказаў-жа аб днях Святаслава
Той Баян-песнятворца старын
І далёкай пары Яраслава
І Олегавых даўных часцін:

«Хоць і цяжка табе, многасмелай
Галаве, без плячэй у людзях,
Але трудна й табе жыці, целу,
Без сваёй галавы на грудзях!»

Так і Рускай зямлі ненарокам
Цяжка мерачь без Ігара дні.
Сонца свеціць на небе высокім,
А князь Ігар на Рускай зямлі.

Красны дзевы пяюць на Дунаю,
Галасы іх плывуць і лятуць
Неўгамонна ад краю да краю,
Цераз мора да Кіева йдуць.

Ігар едзе праз спуск Барычоўскі
К абразу Пірагошчы святой.
Рады князю староны і вёскі,
Гарады весяляцца з сабой.

Пеўшы песню старым князям, справам,
Потым пець маладым песняй бур:
Святаславічу Ігару слава!
Слаўся, храбры Усявалад буй тур!

І Ўладзімер, сын Ігара воя,
Малады князь—на страх палаўчан!
І князям і дружыне здароўя,
Выступаючым за хрысціян,

У няведамай дзікай краіне,
Пашматаўшы паганых палкі.
Слава буйным князям і дружыне
На далёкія векаў-вякі!»

Беларускае Полудн... Ін. 41812 Бібл...

154365

ЗМЕСТ

Стар.

Уступ праф. М. Дабрыніна 5

1. **Слово о плъку Игореве Игоря сына Святъславля внука Ольгова** (древнерусский текст)
Слово о походе Игоревом, Игоря, сына Святославова, внука Олегова (перевод С. С. Шамбинаго и В. Ржиги) 14

2. **Песня аб паходзе Ігаравым, Ігара, сына Святаслаўлева, унука Олегава** (празаічны пераклад Я. Купалы) 37

3. **Песня аб паходзе Ігаравым** (вершаваны пераклад з арыгінала Я. Купалы) 51

НА БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКЕ

СЛОВО О ПОЛКУ ИГОРЕВЕ

Государственное Издательство Белоруссии

Минск — 1938

Рэдактар *М. Лынькоў*
Мастацка-тэхнічнае афармленне
М. Фельдман
Карэктар *Л. Касцюковіч*

★

Здана ў друкарню 11/IV-38 г.
Падпісана да друку 17/V-38 г.
Аб'ём $5^1/_4$ друкаваных аркушоў
Папера $72 \times 108/_{16}$.
Тыраж 6000 экз. Заказ № 273.
Уп. Галоўлітбела № Б 641.
Знакаў у друк. аркушы 31680.

Набіралася і друкавалася ў друкарні Акадэміі навук БССР.
Пераплёт друкарні імя Сталіна. Г. Менск.

12

B00000004404126